

ACTA HISTORIAE ARTIS SLOVENICA

Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta ZRC SAZU
France Stele Institute of Art History ZRC SAZU

ACTA HISTORIAE ARTIS SLOVENICA

19|1·2014

LJUBLJANA 2014

Acta historiae artis Slovenica

ISSN 1408-0419

Znanstvena revija za umetnostno zgodovino / Scholarly Journal for Art History

Izdaja / Published by

Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta ZRC SAZU /

France Stele Institute of Art History ZRC SAZU

Glavna urednika / Editors-in-chief

Mija Oter Gorenčič, Blaž Resman

Uredniški odbor / Editorial board

Tina Košak, Ana Lavrič, Barbara Murovec, Mija Oter Gorenčič, Blaž Resman, Helena Seražin

Mednarodni svetovalni odbor / International advisory board

Günter Brucher (Salzburg), Jaromir Homolka (Praha), Iris Lauterbach (München),

Hellmut Lorenz (Wien), Milan Pelc (Zagreb), Paola Rossi (Venezia), Sergio Tavano (Gorizia-Trieste)

Lektoriranje / Language editing

Olivia Hellewell, Kirsten Hemphkin, Mija Oter Gorenčič, Anke Schlecht

Prevodi / Translations

Nadja Gnamuš, Renata Komić Marn, Tina Košak, Franci Lazarini, Blaž Resman, Katarina Šmid

Oblikovna zasnova in prelom / Design and layout by

Andrej Furlan

Naslov uredništva / Editorial office address

Acta historiae artis Slovenica

Novi trg 2, p.p. 306, SI-1001 Ljubljana, Slovenija

E-pošta / E-mail: uifs@zrc-sazu.si

Spletna stran / Web site: <http://uifs1.zrc-sazu.si>

Revija je indeksirana v / Journal is indexed in

BHA, FRANCIS, IBZ, ERIH, EBSCO Publishing, Scopus

Letna naročnina / Annual subscription: 35 €

Posamezna enojna številka / Single issue: 25 €

Letna naročnina za študente in dijake: 25 €

Letna naročnina za tujino in ustanove / Annual Subscription outside Slovenia, institutions: 48 €

Naročila sprejema / Orders should be sent to

Založba ZRC / ZRC Publishing

Novi trg 2, p. p. 306, SI-1001, Slovenija

E-pošta / E-mail: zalozba@zrc-sazu.si

AHAS izhaja s podporo Agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

AHAS is published with the support of the Slovenian Research Agency.

© 2014, ZRC SAZU, Ljubljana

Tisk / Printed by

Cicero d. o. o., Begunje

Naklada / Print run: 400

VSEBINA

CONTENTS

DISSERTATIONES

Katarina Šmid

<i>Fragment pripovednega reliefa na grobnici Spektatijev v Šempetru. Epizoda zgodbe o Orestu in Ifigeniji na Tavridi ali Toantov dokončni poraz na otoku Sminta?</i>	7
<i>The Fragmentary Narrative Scene from the Tomb of Spectatii at Šempeter. An Episode of the Story of Orstes and Iphigenia among the Taurians or the Final Demise of King Thoas on the Island of Sminthe?</i>	16

Matjaž Ambrožič

<i>Pregled predjožefinskih bratovščin na slovenskem Štajerskem</i>	17
<i>Verzeichnis der vorjosephinischen Bruderschaften in der slowenischen Steiermark</i>	52

Tina Košak

<i>Slikarske zbirke grofov Herberstein. Zbirka Erazma Friderika grofa Herbersteina v gradu Hrastovec in v Gradcu</i>	53
<i>Picture Collections of the Counts of Herberstein. The Collection of Erasmus Friedrich Count of Herberstein</i>	90

Ana Lavrič

<i>Slovenski »panteon« v Slomškovih Drobtnicah in pri Novi Cerkvi</i>	93
<i>The Slovenian 'Pantheon' in Slomšek's Almanac Drobtnice and in the Church at Nova Cerkev</i>	121

Franci Lazarini

<i>»Začeti pa moramo na vsak način že letos, sicer lahko naredimo križ čez novo cerkev.«</i>	
<i>O neuresničeni gradnji nove cerkve sv. Magdalene v Mariboru</i>	123
<i>»Wir müssen auf jeden Fall noch in diesem Jahr beginnen, sonst können wir die neue Kirche in den Mond schreiben.« Über den nichtrealisierten Bau der neuen Hl. Magdalena Kirche in Maribor (Marburg a. d. Drau)</i>	141

Barbara Murovec

“Anyway, the question of personnel is rather difficult ...”

Some Observations on Political Influence on Art (History) in Slovenia143

»Skratka, kadrovsko vprašanje je dokaj težko ...«

Drobci o političnem vplivu na umetnost in umetnostno zgodovino v Sloveniji153

Nadja Gnamuš

Temne iluminacije. O črnih slikah Sandija Červeka155

Illuminating Darkness. Reflections on Sandi Červek's Black Paintings169

DOCUMENTA

Renata Komić Marn

Korespondenca med Karlom Strahlom in Antejem Gabrom187

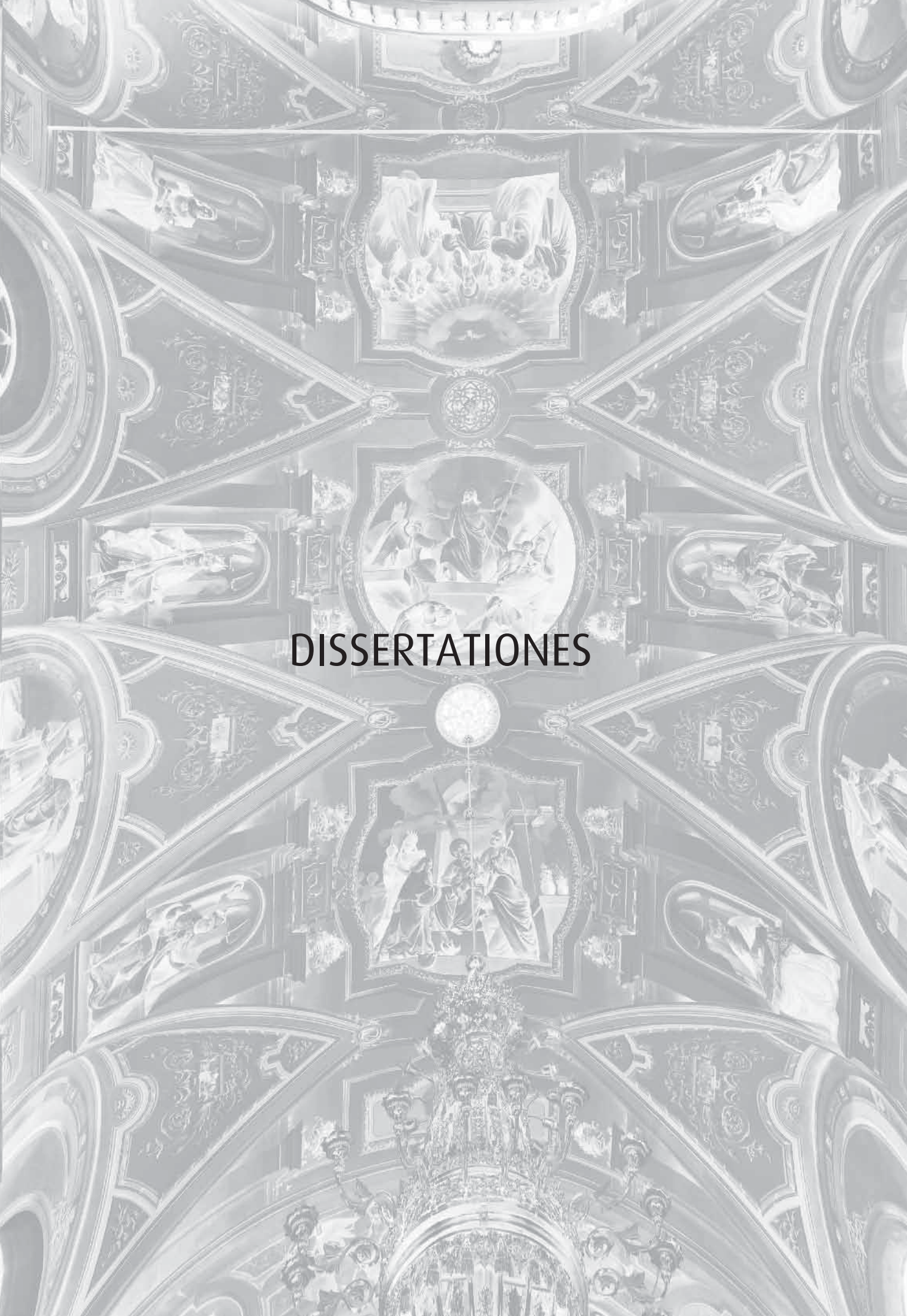
The Correspondence of Karl Strahl and Ante Gaber203

APPARATUS

Izvečki in ključne besede / Abstracts and keywords207

Sodelavci / Contributors213

Viri ilustracij / Photographic credits215

DISSERTATIONES

Slikarske zbirke grofov Herberstein

Zbirka Erazma Friderika grofa Herbersteina v gradu Hrastovec in v Gradcu

Tina Košak

Herbersteini, ena najznamenitejših plemiških rodbin na Štajerskem, so s svojim sedanjim imenom poznani že vse od leta 1290, ko je Otto von Hartberg od svojega svaka Ulricha der Rosseckerja kupil matično gospostvo Herberstein in se preimenoval po njem. Po zaslugi diplomata in pisatelja Žiga barona Herbersteina se je rodbinsko ime do sredine 16. stoletja dodobra uveljavilo v družbenopolitičnih krogih habsburškega cesarstva. Po tem, ko so leta 1644 pridobili dedni grofovski naziv, so Herbersteini postali ena najvplivnejših štajerskih plemiških družin, kar potrjujejo pomembne politične in cerkvene funkcije njenih številnih članov.¹

Ohranjeno gradivo in arhivski viri pričajo o posebej živahni zbirateljski in naročniški dejavnosti grofov Herberstein v njihovih rezidencah na Štajerskem med sredino 17. in sredino 18. stoletja; ta še ni celovito raziskana. Problematike Herbersteinov kot zbirateljev in naročnikov na Štajerskem so se v sporadičnih študijah, vezanih na določeno zbirko oziroma naročnika, doslej lotili Maximilian Grothaus, Marjeta Ciglenečki in Polona Vidmar, ki obravnavajo vprašanje naročnika obsežne zbirke slik z gradu Vurberk pri Ptujju (danes v Pokrajinskem muzeju Ptuj-Ormož),²

¹ Med Herbersteini je bilo kar šest deželnih glavarjev Štajerske (Georg 1556–1560, Žiga Friedrich 1595–1621, Janez Maksimilijan 1648–1660, Janez Maksimilijan II. 1675–1679, Janez Ernest I. 1703–1727 in Karel Leopold 1765–1781), dva knezoškofa ljubljanske škofije (Žiga Krištof 1683–1701 in Karel Janez Herberstein 1772–1787) in tržaški knezoškof (Anton Janez Nepomuk Herberstein 1760–1774). Z vidika družbene, politične in kulturne zgodovine je najboljše raziskan uspešni diplomat in zgodovinar Žiga Herberstein (1486–1566), ki je v službi cesarjev Maksimilijana I., Karla V. in Ferdinanda I. opravljal pomembne misije v srednje- in zahodnoevropskih deželah, v Rusiji in na turškem dvoru. Za rodbinsko zgodovino in genealoške podatke gl. npr. Joseph August KUMAR, *Geschichte der Burg und Familie Herberstein in drei Theilen*, 1–3, Wien 1817; France KIDRIČ, Herberstein, *Slovenski biografski leksikon*, 1, Ljubljana 1925–1932 (2. zv. 1926), str. 301–314; Valentin EINSPIELER, Herberstein, von, *Neue Deutsche Biographie*, 8, Berlin 1969, str. 577 sl.; Heinrich PURKARTHOFER, *Geschichte der Familie Herberstein, Die Steiermark. Brücke und Bollwerk*, Graz 1986, str. 529–530; Vincenc RAJŠP, Herberstein, *Enciklopedija Slovenije*, 4, Ljubljana 1990, str. 15; Marjeta CIGLENEČKI, Družini Leslie in Herberstein ter oprema njihovih gradov Hrastovec, Vurberg in Ptuj, *Srečanje z Jutrovim na Ptujem gradu* (ur. Marjeta Ciglenečki, Maximilian Grothaus), Pokrajinski muzej Ptuj, Ptuj 1992, str. 46–52; Tadej JAKOPIČ, Herbersteinov rod, *Herbersteinov simpozij v Rimu*, Celje 2004, str. 93–107; Miha PREINFALK, Rodbina Herberstein. Plemiške rodbine na Slovenskem, *Gea*, 17, september 2007, str. 70–73. Za novejši pregled literature o zgodovini rodbine Herberstein in njenih posesti v slovenskih deželah prim. tudi Maja TOŠ, *Die Besitzgeschichte der Herberstein in Istrien, Krain und in der Untersteiermark*, Wien 2009 (tipkopis magistrskega dela).

² Maximilian GROTHAUS, Eine untersteirische Turquerie von Pettau/Ptuj, ihre graphischen Vorbilder und ihre kulturhistorische Bedeutung, *Mittheilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung*, 95, 1987, str. 271–295; Maximilian GROTHAUS, Zbirka turkerij v ptujem muzeju, njene grafične predloge in kulturnozgodovinski pomen, v: *Srečanje* 1992 (op. 1), str. 69–78; CIGLENEČKI 1992 (op. 1), str. 43–52; Marjeta CIGLENEČKI, *Oprema gradov na slovenskem Štajerskem*, Ljubljana 1997 (tipkopis doktorske disertacije), zlasti str. 77–90; Marjeta CIGLENEČKI, Vurberške slike iz 17. stoletja na ptujem gradu, *Razprave iz evropske umetnosti za Ksenijo Rozman*, Narodna galerija, Ljubljana 1999, str. 57–86; Maximilian GROTHAUS, *Srečanje z Jutrovim*. Ptujске turkerije, *Podoba Turkov v Evropi 17. stoletja*, Sakip Sabanci Müzesi, Istanbul 2005, str. 62–77; Polona VIDMAR,

ter Igor Weigl, ki je v neobjavljenem referatu na mednarodnem simpoziju *Flamski in nizozemski slikarji v srednji Evropi in severni Italiji v poznem 17. stoletju* oktobra 2005 v ljubljanski Narodni galeriji, na *Okrogli mizi o plemstvu na Slovenskem* decembra 2009 v Ljubljani in skupaj s Ferdinandom Šerbeljem v kataloški enoti monografije *Almanach and Painting in the Second Half of the 17th Century in Carniola* (Ljubljana 2006) predstavil Erazma Friderika grofa Herbersteina in njegovo zbirko slik v gradu Hrastovec.³

Pričujoča študija predstavlja nadaljevanje Weiglovih publiciranih oziroma javnosti predstavljenih študij, tj. podrobnejšo analizo strukture hrastovške zbirke na podlagi znanih arhivskih virov na eni in ohranjenega gradiva na drugi strani. V njej obravnavam hrastovško in graške zbirke lastnikov Hrastovca v širšem kontekstu (srednje)evropskega zbirateljstva ter sočasne ponudbe in povpraševanja na lokalnem trgu, hkrati pa tudi z vidikov razporeditve slik po prostorih, zastopnosti posameznih ikonografskih zvrsti, njihove vloge v zbirkah ter njihove materialne vrednosti v odnosu do drugih umetnin in drugih predmetov v zapuščinah grofov Herberstein. Ob analizi popisov slik v prilogi transkribiranih zapuščinskih inventarjev bo v študiji predstavljena tudi vloga posameznih slik v zbirkah.

Zaradi obsežnosti besedila, predvsem pa zaradi kompleksnosti problematike zbirateljskih praks in lastništva gosposčine Hrastovec (ter s tem tudi tamkajšnje slikarske zbirke) v 17. in 18. stoletju je študija razdeljena na dva dela. V pričujočem prvem delu bodo na podlagi ohranjenega gradiva in arhivskih virov analizirane zbirka in zbirateljske prakse Erazma Friderika grofa Herbersteina (1631–1691) v Gradcu in v Hrastovcu, v drugem delu pa zbirke in zbirateljska aktivnost članov rodbine, ki so gosposčino Hrastovec posedovali v 18. stoletju.

Grad Hrastovec pri Lenartu je bil v posesti Herbersteinov od začetka osemdesetih let 15. stoletja do druge svetovne vojne z izjemo dobrega stoletja med letoma 1802 in 1908, ko ga je imela v lasti družina Pauer, in časa med letoma 1908 in 1915, ko je bil v posesti Arturja Kottasa pl. Heldenberga.⁴ Hrastovška zbirka slik, ki jo danes hranita dve osrednji muzejski instituciji na slovenskem Štajerskem, Pokrajinski muzej Maribor in Pokrajinski muzej Ptuj-Ormož na ptujskem gradu, je glede na trenutno poznavanje arhivskega gradiva najboljše dokumentirana in hkrati ena najboljše ohranjenih baročnih zbirk na slovenskem Štajerskem. Velika večina slik iz hrastovške zbirke predstavlja profano tematiko, poleg portretov so to zlasti tihožitja, lovski prizori, krajine in žanrske podobe. Nekatere so nastale v krogu Fransa Snydersa in Jana Fyta in jih lahko brez zadržkov uvrstimo med najkvalitetnejša slikarska dela v slovenskih zbirkah. Večji del zbirke je pridobil Erazem Friderik grof Herberstein, ki je grad podedoval po svojemu očetu, Güntherju baronu Herbersteinu

Pogum, moč, lepota in razkošje. Vurberška galerija slik 17. stoletja, v: *Podoba Turkov* 2005 (op. 2), str. 78–112; Polona VIDMAR, *Turkerije, orientanci in krepostni junaki / Turqueries, orientals and virtuous heroes*, Pokrajinski muzej Ptuj, Ptuj 2007, zlasti, str. 3–15, 16–23; Polona VIDMAR, *La Galerie des Femmes Fortes – Paintings of Virtuous Women in the Castles in Český Krumlov and Vurberk*, *Umění*, 59, 3–4, 2011, str. 237–255.

³ Ferdinand ŠERBELJ, Igor WEIGL, Portrait of Erasmus Friedrich Count Herberstein, *Almanach and Painting in the Second Half of the 17th Century in Carniola* (ur. Barbara Murovec, Matej Klemenčič, Mateja Breščak), Ljubljana 2006, str. 181–183, kat. št. S26. Weigl je v omenjenih referatih predstavil slikarsko zbirko, popisano v inventarju hrastovške (ne pa tudi graške) zapuščine Erazma Friderika grofa Herbersteina. Na predstavitvi Weiglovega referata oktobra leta 2005 nisem bila prisotna, z njegovo vsebino v sežeti obliki pa sta me seznanila Barbara Murovec in Matej Klemenčič, za kar se jima najlepše zahvaljujem.

⁴ Gl. Hans PIRCHEGGER, *Die Untersteiermark in der Geschichte ihrer Herrschaften und Gülden, Städte und Märkte*, München 1962, str. 32–35; Sergej VRIŠER, Hrastovec v Slovenskih goricah, *Enciklopedija Slovenije*, 4, Ljubljana 1990, str. 49; Ivan STOPAR, *Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji. 2: Med Prekmurjem in porečjem Dravinje*, Ljubljana 1991, str. 43–44; Marija HERNJA MASTEN, *Urbarji gosposčine Hrastovec 1555–1848*, 2, Ptuj 1993, str. 10–11.

(1594?–1655), nekaj slik pa je bilo pridobljenih tudi za časa njegovih naslednikov. Rekonstrukcijo zbirke slik Erazma Friderika v Hrastovcu in v njegovi graški palači ter ločevanje njegove zapuščine od zapuščine drugih članov rodbine Herberstein omogočajo inventarja graške in hrastovške zapuščine Erazma Friderika Herbersteina iz leta 1691,⁵ zapuščinski inventar po Janezu Ernestu I. grofu Herbersteinu iz leta 1727⁶ in inventar zapuščine Janeza Ernesta II. grofa Herbersteina iz leta 1780,⁷ ki jih hrani Štajerski deželni arhiv (Steiermärkisches Landesarchiv) v Gradcu.

Erazem Friderik grof Herberstein se je rodil leta 1631 v Gradcu očetu Güntherju baronu Herbersteinu in Evi Regini, rojeni grofici Strahlenberg. 9. maja 1656 se je poročil z Regino Renato grofico Breunner (ok. 1632–1690), kot njune poročne priče pa so se podpisali Walter grof Leslie, Janez Maksimilijan grof Herberstein in Žiga Friderik grof Trauttmannsdorff.⁸ Diplom o z grofovskim nazivom je prejel leta 1659.⁹ Kot vdovec se je znova poročil 23. maja 1690 z Marijo Terezijo grofico Lengheimb in le slabo leto pozneje, 6. februarja 1691, umrl v Hrastovcu.¹⁰

Iz rubrik graškega inventarja zapuščine Erazma Friderika grofa Herbersteina lahko razberemo, da je bil precej premožen.¹¹ Člani inventarne komisije so v njegovi mestni rezidenci našli za dobrih 20.273 goldinarjev gotovine, za 1990 goldinarjev nakita in za kar 11.220 goldinarjev in 18 krajcarjev srebrnine in zlatega posodja.¹² Erazem Friderik se je rad lepo oblačil, o čemer priča popis oblačil in zlasti njihovih vrednosti. Najdragocenejši, temen svilen suknjič, okrašen z biseri in zlatimi gumbi, je bil, denimo, ocenjen na 85 goldinarjev¹³ in je, če se izrazimo relativno, več kot petkrat presegel povprečno vrednost slik v Erazmovi graški zbirki. O razkošni opremi njegove mestne rezidence pričata tudi rubriki s pohištvom in preprogami. Med najdragocenejšimi kosi pohištva sta bili – če izvezemo postelje z baldahinom, katerih vrednosti so v zapuščinah v 17. in 18. stoletju neredko predstavljale pravo premoženje – perzijska preproga s srebrnimi in zlatimi nitmi, ocenjena na 300 goldinarjev, in preproga s sadno-cvetličnim vzorcem, ocenjena na 160 goldinarjev. Če bi hoteli kupiti vse preproge iz Erazmove graške zapuščine, bi morali zanje odšteti 866 goldinarjev.¹⁴

⁵ Steiermärkisches Landesarchiv, Graz (StLA), Landrecht, Karton 397, Heft 2; Karton 397, Heft 4. Imetje Erazma Friderika grofa Herbersteina je popisano v dveh zvezkih, eden obsega njegovo zapuščino v mestni palači v Gradcu, drugi pa v Hrastovcu. Za transkripcijo popisov slik v obeh inventarjih gl. prilogo.

⁶ StLA, Landrecht, Karton 406, Heft 1.

⁷ StLA, Landrecht, Karton 413, Heft 3.

⁸ ŠERBELJ, WEIGL 2006 (op. 3).

⁹ ŠERBELJ, WEIGL 2006 (op. 3).

¹⁰ ŠERBELJ, WEIGL 2006 (op. 3); za biografske podatke o Erazmu Frideriku grofu Herbersteinu gl. tudi Ludwig SCHIVIZ VON SCHIVIZHOFFEN, *Der Adel in den Matriken der Stadt Graz*, Graz 1909, str. 53, 207, 214, 277.

¹¹ Primerjava temelji na oceni premoženja štajerskega plemstva v približno 150 pregledanih zapuščinskih inventarjih v Štajerskem deželnem arhivu in na oceni premoženja kranjskega plemstva v 17. stoletju v: Marko ŠTUHEC, *Rdeča postelja, ščurki in solze vdove Prešeren. Plemiški zapuščinski inventarji 17. stoletja kot zgodovinski vir*, Ljubljana 1995, str. 43–62.

¹² StLA, Landrecht, Karton 397, Heft 2, fol. 192v.

¹³ StLA, Landrecht, Karton 397, Heft 2, fol. 220: »Ein dunkhl Seiden Rockh mit guldenen Perlen Vnd guldenen Knopffen ... 85 fl.«

¹⁴ StLA, Landrecht, Karton 397, Heft 2, fol. 218–219.

Erazem Friderik je imel tudi nekaj umetnostnih knjig. Na 12 goldinarjev ocenjeno delo »Teütische Accademia der Edlen Mallerey vom Sandrat« v njegovi graški knjižnici,¹⁵ priročnik o umetnosti v treh delih, ki ga je slikar in likovni kritik Joachim Sandrart napisal po vzoru Vasarijevega dela *Le Vite* in Van Mandrovega *Het Schilderboeck*, velja za najpomembnejši tovrstni kompendij v nemškem jeziku in vključuje tako teoretična besedila o umetnostnih zvrsteh in tehnikah kakor tudi biografije slikarjev, opise umetnin in zbirk ter ikonografski priročnik o antičnih mitoloških temah s komentiranim prevodom Ovidijevih *Metamorfóz*.¹⁶ Sandrartova knjiga je bila ob na 30 goldinarjev ocenjenih prvih štirih zvezkih dela »Atlante majori«¹⁷ (bržkone gre za *Atlas Maior* Willema in Joanna Blaeuja)¹⁸ druga najdragocenejša v Erazmovi knjižnici. Poleg omenjenih dveh del sta bila med dražjimi knjižnimi primerki v Gradcu še dva na osem goldinarjev ocenjena zvezka Hochbergovega dela *Georgica Curiosa* (1682), priročnika za ureditev podeželskih plemiških rezidenc, bogatega z napotki za življenje na deželi in hišno gospodarstvo.¹⁹ Med drugimi Erazmovimi knjigami srečamo še pratike, topografije in več del s področja prava, teologije in filozofije. Če graški knjižnici, ki je obsegala nekaj več kot petdeset naslovov, prištejemo nekaj več kot šestdeset naslovov knjig, popisanih v Hrastovcu,²⁰ lahko rečemo, da je bil Erazem Friderik nadpovprečen bralec. Število knjig, popisanih v njegovi zapuščini, je sicer resda manjše od tistega, ki so ga premogle največje kranjske in štajerske knjižnice, vendar pa močno presega povprečno število knjig v sočasnih kranjskih plemiških zapuščinah.²¹ Primerljivo s strukturo Erazmove knjižnice v Gradcu je bilo tudi v Hrastovcu več besedil s področja zgodovine, teologije, filozofije, geografije, nekaj topografij, slovarjev in leksikonov ter nekaj francoskih knjig, katerih natančno število in naslovi niso navedeni.²² Med natančneje opredeljenimi knjigami velja izpostaviti »Opus Alberti Dureri«, kar bi morda lahko bila katera izmed Dürerjevih grafičnih serij oziroma po njih kopiranih izdaj.²³

Slik je bilo v Gradcu manj kot v Hrastovcu. V rubriki *Bilder* je popisanih 94 del.²⁴ Med njimi je bilo mogoče naštetih največ mitoloških in historičnih prizorov (23 oziroma skoraj četrtina) ter žanrskih slik (13 oz. slabih 14 odstotkov). Relativno veliko, skoraj deset odstotkov, je bilo tihožitij, med njimi največ takih s sadjem. Razmeroma malo, le nekaj manj kot desetina, je bilo novozaveznih prizorov in upodobitev svetnikov ter približno toliko tudi krajin. Portretov je bila le dobra desetina, starozaveznih podob pa malce več kot šest odstotkov. Le peščica slik je bila opisana tako, da njihove vsebine ni mogoče razbrati. Primerjava deležev posameznih zvrsti s tistimi v sočasnih kranjskih zapuščinah in primerjava z drugimi znanimi štajerskimi zapuščinami pokažeta, da je bil delež profanih slik, zlasti mitoloških prizorov, upodobitev iz antične zgodovine ter žanrskih podob

¹⁵ StLA, Landrecht, Karton 397, Heft 2, fol. 209v.

¹⁶ Joachim Sandrart, *Teutsche Academie der Edlen Bau- Bild- und Mahlerey-Künste* (Nürnberg 1675–1680).

¹⁷ StLA, Landrecht, Karton 397, Heft 2, fol. 209v.

¹⁸ Latinski izvirnik *Atlas Maior, sive Cosmographia Blaviana, qua solum, salum, coelum, accuratissime describuntur*, Amsterdam 1662–72, je izšel tudi v francoskem, nizozemskem, nemškem in španskem prevodu.

¹⁹ StLA, Landrecht, Karton 397, Heft 2, fol. 209v.

²⁰ StLA, Landrecht, Karton 397, Heft 4, fol. 395v–398v.

²¹ ŠTUHEC 1995 (op. 11), str. 82. Kot v kvantitativni analizi kranjskih plemiških knjižnic ugotavlja Marko Štuhec, je namreč v sredini 17. stoletja v izbrani populaciji povprečno število knjig na osebo znašalo 23, do začetka 18. stoletja pa je naraslo na 60.

²² StLA, Landrecht, Karton 397, Heft 4, fol. 395v–398v.

²³ StLA, Landrecht, Karton 397, Heft 4, fol. 398.

²⁴ StLA, Landrecht, Karton 397, Heft 2, fol. 213–217v.

in tihožitij, v Erazmovi zbirki v Gradcu precej večji od tistega v povprečnih kranjskih in štajerskih zbirkah, delež religioznih prizorov pa veliko manjši.²⁵ Večina žanrskih prizorov v Erazmovi zbirki je bila (enofiguralnih) upodobitev nižjih družbenih slojev, med njimi na primer kovača, ciganskega prevaranta, koristolovca, služabnika, pastirja itd. V nekaterih opisih, denimo v upodobitvi lovca na podgane, kronanega igralca na dude ter v več upodobitvah stark in kmetov, prepoznamo teme, značilne za nizozemsko in flamsko žanrsko slikarstvo.

Tudi najdražja med slikami, popisanimi v Erazmovi palači v Gradcu, naj bi bila flamskega izvora. To je bil na kar 900 goldinarjev ocenjeni »Original vom Rubens« (zaporedna številka 39),²⁶ katerega vsebina zaradi skope navedbe žal ostaja neznana in ga zato tudi ne moremo primerjati z Rubensovimi ohranjenimi in dokumentiranimi deli. Da je bila Rubensu pripisana slika v Erazmovem inventarju tako skopo opisana, je nenavadno zlasti spričo dejstva, da so ikonografske opredelitve velike večine drugih njegovih slik v Gradcu in Hrastovcu sicer zelo nazorne. Kot druge inventarne atribucije velikim mojstrom pa velja tudi »Rubensa« v Erazmovi zapuščini vendarle obravnavati s precejšnjo mero previdnosti. Med dobavitelji, ki so slike posredovali srednjeevropskim, zlasti avstrijskim plemičem, je bilo namreč v drugi polovici 17. stoletja posebej veliko povpraševanje prav po kopijah po Rubensu,²⁷ znano pa je tudi, da se je več delavnic v Antwerpnu ukvarjalo s kopiranjem njegovih del zlasti za izvoz v srednjo Evropo.²⁸ Ker sta uvoz kopij in imitacij iz severozahodne Evrope ter njihova recepcija pri srednjeevropskih zbirateljih razmeroma slabo raziskana, je zaenkrat težko podati odgovor na vprašanja, koliko importiranih del je bilo dejansko prodanih kot kopije in koliko kot »originali« ter kako pogosto so se lastniki kopij zavedali, da na njihovih stenah ne visi original. Glede na ohranjeno gradivo, terminološke značilnosti zapisov in število atribucij v kranjskih in štajerskih zapuščinskih inventarjih lahko domnevamo, da je bila raven poznavalstva notranjeavstrijskih plemičev na splošno razmeroma nizka.

Erazmov »Rubens« je v tem okviru še toliko bolj zanimiv spričo dejstva, da nas v pristnost njegovega avtorstva prepričuje sama navedba v inventarju. Da je slika *original*, je namreč v štajerskih in kranjskih zapuščinskih inventarjih posebej poudarjeno le redko in ne vselej tako, da bi iz navedbe lahko razbrali, za kakšen original gre. V popisu zapuščine graškega slikarja Melchiorja Dieboldta ml. leta 1718 so na primer za originale označili več slik, vendar pa pri tem niso navedli, za čigave originale gre.²⁹ Podoben opis »originalnega Janeza Krstnika s pozlačenim okvirjem« brez navedbe avtorstva najdemo tudi v popisu zbirke v starološkem gradu v inventarju Janeza

²⁵ Za primerjavo gl. rezultate kvantitativne analize ikonografskih zvrsti slik v zbirkah kranjskih plemičev v: Tina KOŠAK, *Žanrske upodobitve in tihožitja v plemiških zbirkah na Kranjskem in Štajerskem v 17. in 18. stoletju*, Ljubljana 2011 (tipkopis doktorske disertacije), str. 25–32, grafikon 3, tabela 5.

²⁶ StLA, Landrecht, Karton 397, Heft 2, fol. 215. Številke v oklepajih predstavljajo zaporedne številke navedb v rubriki »Slike« v graškem in hrastovškem zapuščinskem inventarju Erazma Friderika grofa Herbersteina in v transkripciji v prilogi tega prispevka.

²⁷ Za priljubljenost Rubensa med štajerskimi in kranjskimi zbiratelji prim. zlasti KOŠAK 2011 (op. 25), str. 41–45.

²⁸ Prim. Niels von HOLST, *Creators, Collectors and Connoisseurs. The Anatomy of Artistic Taste from Antiquity to the Present Day*, London 1967, str. 134.

²⁹ StLA, Landrecht, Karton 135: »4 Orig: Histori stuhk aus der H: Schrüfft... 16 fl /.../, 2 Original Blumen stuhk ... 8 fl /.../, Ein orig: Schlacht stuhk... 4 fl /.../, 2 Orig: Blumen stuhk 9 fl /.../.« V Gradcu sta konec 17. oziroma v začetku 18. stoletja dokumentirana dva slikarja z imenom Melchior Dieboldt, verjetno oče in sin. Melchior Dieboldt starejši je umrl leta 1693. Melchior Dieboldt mlajši, lastnik zgoraj omenjene zbirke slik, je med 1696 in 1718 slikal za samostan Admont; Rudolf LIST, *Kunst und Künstler in der Steiermark. Ein Nachschlagewerk*, Ried im Kreis 1968, str. 82.

Adama barona Erberga.³⁰ Predstavniki inventarne komisije so leta 1715 za *original* kar dvakrat označili tudi sliko sv. Boštjana Johanna Carla Lotha v palači Jakoba Schella pl. Schellenburga na ljubljanskem Mestnem trgu,³¹ originalna pa naj bi bila tudi na 400 goldinarjev ocenjena manjša poprsna Tizianova upodobitev Jezusa s trnovo krono v zbirki ljubljanskega škofa Ernesta Amadeja Attemsa v dvorcu Goričane.³² Da so bili tako Erazmov Rubens kot tudi zgoraj omenjeni umetniki iz Schellenburgove in Attemsove zbirke resnično originali, bi tako mogli domnevati tudi na podlagi primerjave navedb. V prid domnevi, da je šlo pri Erazmovem *originalu* dejansko za Rubensovo delo ali morda delo iz Rubensovega kroga, pa govori tudi visoka kvaliteta nekaterih ohranjenih slik iz njegove hrastovške zbirke, med katerimi sta vsaj dve nastali v delavnicah Rubensovih učencev Jana Fyta in Fransa Snydersa. Vprašanje, ali je Erazem Friderik resnično posedoval Rubensovo mojstrovino, pa za zdaj vseeno ostaja odprto. Nanj namreč ni mogoče dati prepričljivega odgovora tudi zato, ker navedbe v inventarju za zdaj še ne moremo povezati s konkretnim delom.

Z 900 goldinarji vrednosti je bila »Rubensova« slika daleč najdragocenejša umetnina v Erazmovi zbirki. Povprečna vrednost drugih slik na stenah njegove palače v Gradcu je bila le nekaj manj kot 4 goldinarje, večina izmed njih pa ni presegla vrednosti 5 goldinarjev. Druga najvišja vrednost slike v graški zbirki je bila 15 goldinarjev, na kolikor so bile ocenjene upodobitve Dianine kopeli, Seneke, Marije Magdalene ter podoba gole ženske in dečka s čašo. Najnižja vrednost pa je bila le 18 krajcarjev, kakor so ocenili Mater božjo z Jezusom in dva portreta. Vrednost celotne graške zbirke je bila 1236 goldinarjev in 54 krajcarjev, iz česar lahko razberemo, da je Rubensova umetnina za več kot dvakrat presegla vrednost vseh ostalih slik skupaj. Erazmov »Rubens« je obenem tudi najdražje Rubensu pripisano delo in, ob na 1000 goldinarjev ocenjenem Brueghlovem *Zmagoslavju smrti* v zbirki Janeza Ernesta I. grofa Herbersteina v njegovi graški rezidenci,³³ druga najdražja slika, kar sem jih doslej zasledila med raziskovanjem slikarskih zbirk v štajerskih inventarjih. Kako dragocena se je zdela ocenjevalcem Erazmove zbirke, pokaže primerjava z oceno vrednosti nekaterih drugih del v štajerskih zbirkah, pripisanih Rubensu in njegovemu krogu. Leta 1715 je slikar Johann Veit Hauckh ob popisu zbirke slik Jurija Seyfrieda državnega grofa Dietrichsteina v njegovi graški palači³⁴ na 100 ali več goldinarjev vrednosti ocenil kar 12 del, med njimi tudi sliko *Pokol nedolžnih otrok* Rubensove šole, katere vrednost 150 goldinarjev pa je vseeno predstavljala le šestino vrednosti Rubensove slike v zbirki Erazma Friderika.³⁵ Tudi najdražji sliki v Dietrichsteinovi zapuščini, *Snemanje s križa* neznanega slikarja (400 goldinarjev) in *Salomonova sodba*, pripisana Paolu Veroneseju (300 goldinarjev), sta bili ocenjeni precej nižje kakor Erazmov Rubens.³⁶ Ob smrti Janeza

³⁰ Arhiv Republike Slovenije (ARS) 309, Zap. inv., šk. 23, lit. E, št. 26, str. 10 (Stara Loka, 16. 5. 1721): »1. Original Joannis Baptista mit Vergolten Ramb.«

³¹ ARS 309, Zap. inv., šk. 105, lit. S, št. 103, str. 85: »Item Ein Original Bildt des H. Sebastiani Von Carlo Lotti in originali.« Podrobneje o slikarskih delih, popisanih v inventarju Schellenburgove zapuščine: Igor WEIGL, *Matija Persky. Arhitektura in družba sredi 18. stoletja*, Ljubljana 2000 (tipkopis magistrskega dela), str. 62–63.

³² ARS 309, Zap. inv., šk. 5, lit. A, št. 66, str. 186. Za prejšnje objave podatkov iz tega vira prim. tudi Jože ŠORN, Nekaj gradiva za študij našega baroka, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. v. 5–6, 1959, str. 448; WEIGL 2000 (op. 31), str. 70.

³³ StLA, Landrecht, Karton 406, Heft 1, fol. 26v: »77. Von Hölenbrigl Todten Triumph pr ... 1000 fl.«

³⁴ Gre za nekdanjo *Palais Dietrichstein* v ulici Burggase v središču Gradca. Za palačo prim. *Die Kunstdenkmäler der Stadt Graz. Die Profanbauten des I. Bezirkes Altstadt* (ur. Wiltraud Resch, Wolfgang Czerny), Wien 1997 (Österreichische Kunsttopographie, 53), str. 50–54.

³⁵ StLA, Landrecht, Karton 130, s. p.: »44. Vnschuldiger Kindler Marthänen des Rubens-Schul ... 150 fl.«

³⁶ StLA, Landrecht, Karton 130, s. p.

Seyfrieda kneza Eggenberga leta 1713 so v dvorcu Waldstein med številnimi drugimi slikami popisali tudi dva velika lovška prizora, ocenjena na skupaj 200 goldinarjev, in 300 goldinarjev vredno sliko Suzane, pri čemer so vsa tri dela pripisali Rubensu,³⁷ v zapuščinskem inventarju njegove vdove Marije Antonije kneginje Eggenberske iz leta 1715 pa je poleg slike Suzane omenjena tudi Rubensova slika nimfe in satira, vredna 50 goldinarjev.³⁸ Na isto vrednost ocenjeno sliko nimfe in satira (morda gre za isto delo) najdemo tudi v leta 1727 spisanem zapuščinskem inventarju Janeza Ernesta I. grofa Herbersteina.³⁹ Ignac Marija grof Attems se je lahko pohvalil »le« s slikami »Rubensove šole« za 33, 42 in 51 goldinarjev, ki so visele v Palais Attems,⁴⁰ velika Rubensova slika v graški zbirki Maksa Žiga grofa Herbersteina pa je bila v inventarju njegove zapuščine leta 1703 ocenjena na 50 goldinarjev.⁴¹ Je imel Erazem Friderik v svoji mestni rezidenci v Gradcu le močno precenjeno delo ali vendarle mojstrovino najslavnejšega flamskega baročnega slikarja?

O hrastovski zbirki slik, ki je še ob koncu 19. stoletja obsegala številne portrete članov rodbine Herberstein, tihožitja s cvetjem in sadjem, slike z lovskimi in kuhinjskimi prizori, je pisal že Josef Andreas Janisch, ki je grad obiskal, ko je bil v lasti Pauerjev.⁴² Kot navaja Janisch, so bile takrat slike nedavno restavrirane vključno s starimi okvirji.⁴³ Poleg kapele, v kateri je pohvalil kvalitetno stropno poslikavo in Aigenovo oltarno podobo *Križanja*,⁴⁴ je Janisch med grajskimi prostori omenil več salonov, sobo za goste (*Fremdenzimmer*), sobo, ki so jo verjetno krasile alegorije štirih letnih časov, veliko biljardno sobo (*grosse Billiard Saal*) s 26 slikami, med katerimi so bili kuhinjski in lovski prizori, štiri slike psov, slika babilonskega stolpa, prizori s pivci in podoba aloe, knežjo sobo v nadstropju (*das grosse Fürstenzimmer*) s sedmimi okni, spalnico, v kateri je visela slika sv. Boštjana, galerijo in letno jedilnico (*Sommerspeisesalon*) z osmimi okni.⁴⁵ V nekdanjih prostorih grajskega upravitelja je viselo več kvalitetnih slik: partija dame, marina, ženska v lovski opravi s pritlikavcem. S špalirji obdane stene spalnice z veliko posteljo z baldahinom so krasili kuhinjski interierji v severnjaški maniri, slika sv. Boštjana in podoba moške glave. V galeriji zraven biljardne sobe so viseli portreti Herbersteinov; štiri izmed njih, ki so jih Herbersteini ob prodaji gradu odnesli s seboj, so nadomestile alegorične upodobitve, pripisane Schifferju.⁴⁶ Med portretiranci je Janisch prepoznal Žiga barona Herbersteina, Janeza Maksimilijana I. s psom, Janeza Maksimilijana II. in deželnega glavarja Žiga Janeza Friderika na mrtvaškem odru.⁴⁷ T. i. nadstropno dvorano, ki jo je Janisch označil kot deseti prostor po vrsti, je krasila še danes ohranjena stropna slika s spečo Diano

³⁷ StLA, Landrecht, Karton 162, s. p.: »121. et 122. Zwey großse Schene Jagdt stuckh von Rubens 200 fl /.../, 143. Ein großse Susanna Von Rubens ... 300 fl.«

³⁸ StLA, Landrecht, Karton 163, s. p.: »46. Ein Satirus, eine Nimfe von Rubens ... 50 fl.«

³⁹ Sta Landrecht, Karton 406, Heft 1, fol. 27: »82. Eine Landtschafft von Rubens mit einer Nymphen und Satyr pr. 50 fl.«

⁴⁰ StLA, Archiv Attems, Karton 8, Heft 59, fol. 39, 39v: »35. Jesus Kind, mit dem kleinen Joanne aus Rubens Schuell 33 fl /.../, 41. die Muetter Gottes mit dem Jesu Kind, unnd villen Englen, so herumb dantzen auf holz, sehr gueth aus Rubens Schull 51 fl /.../, 82. Ein großses Stuckh mit halben figuren, Christum mit dem Zünß-Groschen vorstellend, aus Rubens Schuell 42.«

⁴¹ StLA, Landrecht, Karton 401, Heft 2, fol. 258v: »N: 69: ein großses Stuckh Von Rubenz ... 50 fl.«

⁴² Josef Andreas JANISCH, *Topographisch-statistisches Lexikon von Steiermark mit historischen Notizen und Anmerkungen*, 1, Graz 1878, str. 513.

⁴³ JANISCH 1878 (op. 42), str. 513.

⁴⁴ JANISCH 1878 (op. 42), str. 514.

⁴⁵ JANISCH 1878 (op. 42), str. 513.

⁴⁶ JANISCH 1878 (op. 42), str. 513.

⁴⁷ JANISCH 1878 (op. 42), str. 514.

med gozdnimi živalmi v osrednjem polju ter z bitkami in pastirskimi prizori v stranskih poljih.⁴⁸

Leta 1925 je ob enem svojih obiskov v Hrastovcu podrobno popisal grajsko opremo in prostore tudi France Stele.⁴⁹ Njegove ohranjene fotografije kažejo, da so bile ob njegovem obisku stene biljardne sobe severnega grajskega trakta še obdane z opažem, v katerega so bile v enakih poljih vdane slike; Steletovi zapiski vključujejo seznam vseh 26 opaženih slik v biljardni sobi.⁵⁰ V galeriji, iz katere so na ptujski grad že pred tem odpeljali portrete, je ostal le še opaž. Kljub Steletovemu prizadevanju, da bi hrastovška zapuščina ostala na Slovenskem, pa so Herbersteini v dvajsetih letih prejšnjega stoletja nekaj opreme vendarle prodali oziroma odnesli iz gradu.⁵¹ Preostalo opremo so Herbersteini prepeljali na ptujski grad, od koder je bil del slik domnevno po drugi svetovni vojni prepeljan v Pokrajinski muzej Maribor.⁵²

Danes lahko v Mariboru še občudujemo 19 od 26 slik iz biljardne sobe ter *Tihožitje s psom in razbito skledo* in pet krajin s štafažami,⁵³ ki v Janischevem leksikonu in v Steletovem popisu niso navedeni, s hrastovsko zbirko pa jih je povezala Marjeta Ciglencečki.⁵⁴ Celopostavni portreti iz hrastovške galerije, ena izmed upodobitev sv. Boštjana in več slik, ki jih Janisch in Stele ne omenjata – poleg številnih portretov rodbine Herberstein še slike *Bakh in Ariadna*, *Perzej in Andromeda*, *Podoba Kristusa*,⁵⁵ žanrska dela *Mož s psom*, *Pretep*, *Pastir s piščalko*, *Krošnjar* ter *Quodlibet* in podoba psa Harambaše –, pa so hranjeni na ptujskem gradu.⁵⁶ Tam je razstavljena tudi v 19. stoletje datirana garderobna omarica iz Hrastovca, ki je Janisch in Stele ne omenjata. Vanjo je vdanih 19 manjših slik, zlasti kopij, ki so povečini iz 18. in 19. stoletja.⁵⁷ Nahajališče slik, ki jih Janisch omenja v opisu

⁴⁸ JANISCH 1878 (op. 42), str. 514.

⁴⁹ Terenski zapiski Franceta Steleta, UIFS ZRC SAZU, zvezek XXXIV, 20. 6.–25. 6. 1925, str. 39–40, 45v–61. Stele je Hrastovec obiskoval že od leta 1920 naprej, saj so imeli Herbersteini zaradi pomanjkanja sredstev težave z vzdrževanjem že pred agrarno reformo, zaradi česar so razmišljali o prodaji opreme. Junija 1925 je Stele na poziv Viktorja Skrabarja grad obiskal, ko so ga Herbersteini že praznili, da ga bodo dali v najem ruskim izseljencem. Jeseni istega leta je v njem začela delovati ruska gimnazija. Za Steletova konservatorska poročila, korespondenco in stanje gradu do sredine dvajsetih let prejšnjega stoletja gl. INDOK center, Ministrstvo za kulturo, spisovno gradivo, Grad Hrastovec; prim npr. tudi France STELE, Varstvo spomenikov (Od 1. III. do 1. X. 1922), *Zbornik za umetnostno zgodovino*, 2, 1922, str. 151; France STELE, Varstvo spomenikov (Od 1. III. do 1. VII. 1925), *Zbornik za umetnostno zgodovino*, 5, 1925, str. 109–110.

⁵⁰ Steletove fotografije notranjščine gradu Hrastovec hrani INDOK center, Ministrstvo za kulturo; za seznam slik gl. Terenski zapiski Franceta Steleta, UIFS ZRC SAZU, zvezek XXXIV, 20. 6.–25. 6. 1925, str. 58–61; prim. tudi CIGLENEČKI 1997 (op. 2), str. 61–64.

⁵¹ Da so Herbersteini iz Hrastovca že od začetka dvajsetih let prodajali in odnašali grajsko opremo, je razvidno iz konservatorskih poročil in Steletove korespondence; gl. op. 49.

⁵² Zahvaljujem se Marjeti Ciglencečki, ki me je prijazno opozorila, da bi bil del slik iz Hrastovca (ki vključuje najkvalitetnejša dela iz zbirke Erazma Friderika grofa Herbersteina) lahko prišel v Pokrajinski muzej Maribor po tem, ko je bil po denacionalizaciji ptujskega gradu za upravitelja tamkajšnje muzejske zbirke določen Franjo Baš, sicer ravnatelj mariborskega muzeja. Ksenija Rozman in Federico Zeri sicer navajata, da naj bi bile nekatere slike iz Hrastovca v Maribor prišle preko FZC, dve sliki Petra van Kessla pa preko mariborskega Zgodovinskega društva, ki naj bi jih imelo v lasti od leta 1928. Gl. npr. Federico ZERI, Ksenija ROZMAN, *Evropska tihožitja iz slovenskih zbirk / Natura morta europea dalle collezioni slovene*, Narodna galerija, Ljubljana 1989, str. 48–51, kat. št. 25–29. Usoda hrastovške slikarske opreme v 20. stoletju ostaja predmet nadaljnjih raziskav.

⁵³ Pokrajinski muzej Maribor, inv. št. 1610, 1067–1070, 1081.

⁵⁴ CIGLENEČKI 1997 (op. 2), str. 62–63, 72.

⁵⁵ Inv. št. G 52s, G 43s, G 163s.

⁵⁶ Inv. št. G 278s, G 228s, G 229s, G 36s, G 151s; za slike gl. zlasti CIGLENEČKI 1997 (op. 2), str. 69–71; KOŠAK 2011 (op. 25), str. 147–149, 397–398, 446, kat. št. 13–16, 127.

⁵⁷ Inv. št. G 825; za omarico prim. Anica CEVC, *Stari tuji slikarji XV.–XIX. stoletja. 2: Slovenska štajerska in*

1. Georg Abraham Peuchel: *Mučenje sv. Boštjana* (Sv. Irena neguje sv. Boštjana), 1682, Pokrajinski muzej Ptuj-Ormož

upravnikovih prostorov in v sobi s špalirji, ter opreme iz sobe štirih letnih časov ni znano.⁵⁸

Kakšna je bila hrastovška zbirka slabi dve stoletji, preden si jo je ogledal Janisch, in do bri dve stoletji, preden jo je preučeval Stele, je razvidno iz drugega inventarja po Erazmu Fri deriku grofu Herbersteinu, ki popisuje njegovo zapuščino v gradu Hrastovec. Ob njegovi smrti leta 1691 so bile slike popisane v kabinetu, zla ti sobi, duhovnikovi sobi, zeleni sobi, galeriji, v *Pösßniz Stuben*, sobi zraven nje, grofovi sobi, dvorani, grofičini sobi, jedilnici in v grajski ka peli.⁵⁹

Kabinet, ki so ga popisali najprej, je kra silo več kot sto slik.⁶⁰ V nekaterih opisih lahko prepoznamo dela, ki so zdaj v pokrajinskih muzejih v Mariboru in na Ptuju. Kot tretja slika v hrastovškem inventarju (N:° 3) je bilo tako za beleženo na petnajst goldinarjev ocenjeno *Mučenje sv. Boštjana* iz Pokrajinskega muzeja Ptuj-Ormož, z letnico 1682 datirano in signirano delo Georga Abrahama Peuchla (sl. 1).⁶¹ Sliko,

opisano kot »/.../ ain stuckh worauff ein tauben Von Pluemenwerh, vnd einer schallen mit erdtpe ern« (N:° 44), bi morda lahko povezali z delom *Tihožitje s pticami* (Pokrajinski muzej Maribor, sl. 2).⁶² Boj divje svinje in štirih psov pod številko 66 je danes poznan kot *Psi napadajo vepra* (Pokrajinski muzej Maribor, sl. 3).⁶³ V opisu prizora z zlato kupo, melonami, granatnimi jabolki in drugimi sadeži pod številko 69 prepoznamo *Tihožitje z zlatim pokalom* (Pokrajinski muzej Maribor, sl. 4),⁶⁴ v podobi tujerodnih ptic pod številko 74 pa na le osem goldinarjev ocenjeni *Ptičji koncert* Jana Fyta (Pokrajinski muzej Maribor, sl. 5).⁶⁵ Pod številko 90 je bil zaveden in na trideset goldinarjev ocenjen

Prekmurje, Narodna galerija, Ljubljana 1964, str. 54–57; CIGLENEČKI 1997 (op. 2), pp. 68–69; KOŠAK 2011 (op. 25), str. 142–146, 399–400, kat. št. 17–21.

⁵⁸ Iz imena sobe lahko sklepamo, da je bila v njej oprema z ikonografijo štirih letnih časov, vendar zaradi premalo podatkov ni jasno, ali je šlo za poslikave, slike, štuk, tapiserije ali morda kako drugo likovno zvrst.

⁵⁹ Glej transkripcijo popisa hrastovških slik v prilogi.

⁶⁰ Številka vključuje tudi slike na kamen (*Bilder auf Stein*).

⁶¹ Georg Abraham Peuchel: *Mučenje sv. Boštjana* (Sv. Irena neguje sv. Boštjana), sign. Georg Abraham Peuchel Fec. 1682, inv. št. G892s; za sliko gl. Branko VNUK, *Grajska galerija. Slikarski mojstri od 16. do 18. stoletja*, Ptuj 2012, s. p.; Tina KOŠAK, *Grajska galerija. Slikarski mojstri od 16. do 19. Stoletja, Umetnostna kronika*, 38, 2013, str. 44–45.

⁶² Inv. št. 1107.

⁶³ Inv. št. 1104; za umestitev slike v kontekst evropskega slikarstva 17. stoletja in njen ikonografski pomen gl. KOŠAK 2011 (op. 25), str. 280–282, 437, kat. št. 106.

⁶⁴ Inv. št. 1129; gl. ZERI, ROZMAN 1989 (op. 52), str. 63, kat. št. 48, sl. VI, 47; KOŠAK 2011 (op. 25), str. 267–268, 435, kat. št. 102.

⁶⁵ Inv. št. 1055; prim. ZERI, ROZMAN 1989 (op. 52), str. 48–49, kat. št. 25, sl. II, 25; KOŠAK 2011 (op. 25), str. 444, kat. št. 123.

2. Tihostojenje s pticami,
Pokrajinski muzej Maribor

Babilonski stolp (Pokrajinski muzej Maribor, sl. 6).⁶⁶ V kabinetu je Erazem Friderik hranil tudi delo, ki ga je inventarna komisija opisala kot »Ain oudenische Geschiht, worauf die Venus mit Joue Vnd Satyro Verzeihnet« (N:° 1). Opisana slika v inventarju izstopa ne le zato, ker je bila ocenjena na kar 50 goldinarjev – ob 100 goldinarjev vredni voščeni *Ugrabitvi Sabink* je bila to namreč najdražja umetnina v Hrastovcu –, temveč tudi zato, ker je njena vsebina navedena nejasno. Iz navedbe je mogoče sklepati, da so cenilci v prizoru hkrati prepoznali (morda tudi pomotoma pomešali) dve sicer izrazito sorodni in v tistem času močno priljubljeni temi: Jupitra (lat. Iove) in Antiopo (Ovidij, Met. VI, 110–111) ter Venero in satira.⁶⁷ Upodobitve Jupitra in Antiopie oziroma Venere in satire med ohranjenimi slikami iz hrastovške zapuščine ni, takšen prizor tudi ni dokumentiran v Janischevem ali Steletovem opisu grajske opreme. Ker pa je lahko upodabljanje obeh tem tako kompozicijsko kot tudi ikonografsko močno sorodno motivu speče Diane z nimfami in satiroma, prav takšno platno pa je bilo naknadno pritrjeno na strop v dvorani v severozahodnem vogalnem stolpu, ne moremo povsem izključiti možnosti, da je bila kot prva v inventarju navedena prav ta velika slika (sl. 7).⁶⁸ Diano in nimfe na hrastovškem prizoru opazujeta dva satira, kar bi lahko povezali z nejasnostmi v inventarnem opisu, v katerem sta omenjena Jupiter (Iove) in satir. Da je bilo veliko platno z upodobitvijo Diane s spremljevalkami in satiroma, ki je sicer posneta po prevodni grafiki po Rubensovi invenciji,⁶⁹ morda del hrastovške zbirke že za časa Erazma Friderika, pa bi lahko potrdila tudi visoka vrednost dela, popisanega v inventarju (na podlagi te bi smeli domnevati, da je bilo ocenjeno delo večjih dimenzij), in okvirni čas nastanka ohranjenega platna z upodobitvijo Diane. Tako France Stele kot tudi Marjeta Ciglenečki sta namreč slike na stropu hrastovške dvorane datirala v 17. stoletje, pri

⁶⁶ Inv. št. 1058; slika je bila razstavljena v okviru projekta *Stari tuji slikarji 2*, gl. CEVC 1964 (op. 57), str. 47, kat. št. 80.

⁶⁷ Prim. Andor PIGLER, *Barockthemen. Eine Auswahl von Verzeichnissen zur Ikonographie des 17. und 18. Jahrhunderts*, 2, Budapest 1974², str. 142.

⁶⁸ Platno je spodaj desno signirano z verzalkami I. B. M. P. (gl. Terenski zapiski Franceta Steleta, UIFS ZRC SAZU, zvezek XXXIV, 20–25. 6. 1925, str. 53v).

⁶⁹ CIGLENEČKI 1997 (op. 2), str. 66.

3. Psi napadajo vepra,
Pokrajinski muzej Maribor

čemer je Ciglencečkijeva poudarila, da bi bili lahko lastniki gradu »osrednje platno, ki je originalno in brez dvoma iz 17. stoletja, morda kdaj kasneje prilagodili obliki poglobljenega polja na stropu in ga s stene prenesli na strop«.⁷⁰

Na doprsko podobo glave z modro naglavno ruto – sličico na lesu, ki je bila skupaj z osemnajstimi drugimi podobami v 19. stoletju vdelana v leseno omaro iz Hrastovca, danes hranjeno na ptujskem gradu – spominja opis pod številko 85 (»Ain altes weib mit ein Plauen Punt«). Čeprav so umetnostni zgodovinarji v naslikani figuri do zdaj prepoznavali moškega,⁷¹ bi bila oseba z modrim, turbanu podobnim pokrivalom iz zvitega blaga (nem. *Kopfbund*) lahko tudi starka. Vendar pa je bila slika datirana v 19. stoletje, zato je lahko le – podobno kot druge sličice iz 18. in 19. stoletja z omare – kopija.⁷² Čeprav je ne moremo neposredno povezati z delom, opisanim v inventarju zapuščine Erazma Friderika, pa ne moremo povsem izključiti možnosti, da je bila podoba na sličici posneta po starejši in – glede na ceno v inventarju – verjetno tudi precej večji sliki iz zbirke Erazma Friderika. Slogovno in tipološko je upodobitev blizu severnjaškim doprskim podobam (*Bruststücke*), kakršne je že v 16. stoletju slikal Frans Floris,⁷³ v 17. stoletju pa so bile razmeroma pogoste tudi v štajerskih zbirkah. Ker iz navedbe v zapuščinskem inventarju po Erazmu Frideriku ne moremo razbrati, ali ima oseba na sliki zvitek dejansko na glavi, te možnosti za zdaj ni mogoče potrditi, zato ostaja vprašanje morebitne povezanosti med sličico, vdelano v hrastovsko omaro, in sliko ženice ali starca z modrim »zvitkom« iz Erazmove zbirke odprto.

V zlati sobi (*gulden Stuben*) je viselo le *Obglavljenje Janeza Krstnika*. Sodeč po imenu *Pfaffen Stuben*,⁷⁴ bi v naslednji sobi pričakovali, da so v njej visele zlasti nabožne slike, vendar so bili med

⁷⁰ Terenski zapiski Franceta Steleta, UIFS ZRC SAZU, zvezek XXXIV, 20.–25. 6. 1925, str. 53–56; CIGLENEČKI 1997 (op. 2), str. 67.

⁷¹ Gl. CEVC 1964 (op. 57), str. 54; CIGLENEČKI 1997 (op. 2), str. 68.

⁷² Ekspertiza Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie (RKD), Den Haag, v: CEVC 1964 (op. 57), str. 54. Prim. tudi CIGLENEČKI 1997 (op. 2), str. 68; KOŠAK 2011 (op. 25), zlasti str. 142–144.

⁷³ CEVC 1964 (op. 57), str. 54, kat. št 104/I.

⁷⁴ Po imenu lahko sklepamo, da je bil prostor namenjen duhovniku (nem. *Pfaffe*).

njeno opremo popisani le konjeniška bitka, Venera s Kupidom in zamorko ter tihožitje s sadeži in (zimzelenim?) vencem. Tudi slikarska oprema zelene sobe (*grienn Zümmer*) je imela pretežno profan karakter. Navedba »Ain Stuckh eines alten man vnd weibs halten ein flaschen in der handt« pod številko 106 bi se morda lahko nanašala na sliko *Prodajalec pijače* (Pokrajinski muzej Maribor, sl. 8).⁷⁵ Vendar ima upodobljeni možakar na sliki iz mariborskega muzeja – ta ima sicer v roki resda le eno samo pletenko – na prenosnem pultu več steklenic, starka ob njem pa ima v roki majhen kozarec, kar v opisu v inventarju ni omenjeno. Vseeno se zdi glede na tipološke in slogovne značilnosti ter glede na datacijo *Prodajalca pijače* v zadnjo tretjino 17. stoletja, torej v čas Erazma Friderika, domneva o istovetnosti slike z navedbo v inventarnem zapisu vendarle upravičena.

V galeriji prepoznamo sliko *Psi trgajo drobovino* (»N:° 127 Ein stukh Von Vier hundert die fressen ingewäidht«)⁷⁶ in *Tihožitje z divjačino, psom in mačko* (»N:° 144 /.../ Item ein Stukh worauff ein hundt mit einer Khazen vnd Zwey hassen«) iz Pokrajinskega muzeja Maribor, ki ga je Anica Cevc pripisala italijanskemu slikarju 17. stoletja (sl. 9, 10).⁷⁷ Tihožitje z mesninami (»N:° 131 /.../ ein stillstehentes stukh Von fleischwerh«) pa bi lahko identificirali s sliko *V kuhinji* (Pokrajinski muzej Ptuj-Ormož, sl. 11).⁷⁸ Da je slika iz Hrastovca, kar je pred leti na podlagi motivne primerjave z drugimi deli iz Hrastovca previdno domnevala že Polona Vidmar,⁷⁹ potrjuje tudi omemba »tihožitja z mačko« v leta 1923 spisanem inventarju hrastovške opreme.⁸⁰

Pod zaporedno številko 145 opisano delo »/.../ ein todten khopf auf einen teppich Vnd v: Plumenwerh Pr 9 fl« ustreza *Vanitas* flamskega slikarja Petra van Kessla, sliko *Sadeži* istega avtorja (obe Pokrajinski muzej Maribor, sl. 12, 13) pa lahko povežemo z navedbo »Ain gross fruchtst: worauf

4. Tihožitje z zlatim pokalom,
Pokrajinski muzej Maribor

⁷⁵ Inv. št. 1368; za sliko gl. KOŠAK 2011 (op. 25), str. 396, kat. št. 12.

⁷⁶ Pokrajinski muzej Maribor, inv. št. 1106. Dejansko so na sliki trije psi in v ozadju mačka. Ker so popisovalci v inventarju poudarili, da živali »žrejo drobovino«, in ker gre za razmeroma specifičen motiv, menim, da se kljub razliki opis nanaša na sliko iz mariborskega Pokrajinskega muzeja, ki je bila verjetno naknadno obrezana.

⁷⁷ Inv. št. 1066; CEVC 1964 (op. 57), str. 45.

⁷⁸ Inv. št. G 958s; gl. ZERI, ROZMAN 1989 (op. 52), str. 60, kat. 43, sl. 46; Polona VIDMAR, V kuhinji, v: *Almanach in slikarstvo druge polovice 17. stoletja na Kranjskem* (ur. Barbara Murovec, Matej Klemenčič, Mateja Breščak), Ljubljana 2005, str. 187, kat. št. S43; za ikonografski pomen slike gl. Jure MIKUŽ, The Image of the Fly as Representation, Sign, Symbol, and Trademark, *Acta historiae artis Slovenica*, 11, 2006, str. 223–236; KOŠAK 2011 (op. 25), str. 258–260, 431, kat. št. 91.

⁷⁹ VIDMAR 2005 (op. 78), str. 187, kat. št. S43.

⁸⁰ Zgodovinski arhiv Ptuj (ZAP), Popis inventarja na gradu Hrastovec, 10. XI. 1923, Sekretariat Herberstein, šk. 1.

5. Jan Fyt (delavnica?): *Ptičji koncert*, Pokrajinski muzej Maribor

allerleÿ frucht mit einen steinren Tisch Pr 15 fl« pod št. 163.⁸¹ Pod številko 170 so popisovalci vnesli sliko *Pes z volovsko glavo* iz delavnice Fransa Snydera in jo ocenili le na šest goldinarjev (Pokrajinski muzej Maribor, sl. 14).⁸² V galeriji je visela tudi *Paradna konjska oprava* Petra van Kessla iz Pokrajinskega muzeja Maribor (»N:º 177: Ain stukh Von Stöhren Vnd Satlzeug«, sl. 15).⁸³ Med 87 popisanimi slikami je bilo podobno kot v drugih s slikami opremljenih prostorih tudi v galeriji največ prizorov s profano tematiko, v njej pa je Erazem poleg knjig in številnih slik v skrinji hranil še bakrene grafične plošče z grbom rodbine Herberstein ter mumificirano glavo in stopalo.⁸⁴

*Pößnitz Stuben*⁸⁵ so krasile le štiri slike (David z Goljatovo glavo, marina, velika stara bitka in slika dečka), ki jih med ohranjenim gradivom iz zapuščine grofov Herberstein ni. Iz oznake naslednje sobe (*Zümmer darbey*) žal ne moremo razbrati, kakšna je bila njena namembnost. Glede na

⁸¹ Inv. št. 1105, 1108; gl. ZERI, ROZMAN 1989 (op. 52), str. 49–51, kat. št. 26, 27, sl. IV, 26, 27.

⁸² Inv. št. 1102; gl. ZERI, ROZMAN 1989 (op. 52), pp. 47–48, kat. št./sl. 24; za ikonografsko in tipološko analizo slike gl. tudi KOŠAK 2011 (op. 25), str. 279–280, 436, kat. št. 104.

⁸³ Inv. št. 2; gl. npr. CEVC 1964 (op. 57), str. 43, kat. št. 64; Federico ZERI, [Ksenija ROZMAN], *Tuji slikarji od 14. do 20. stoletja*, Narodna galerija, Ljubljana 1983, str. 53–54, kat. št. 56, sl. 56; ZERI, ROZMAN 1989 (op. 52), str. 51–52, kat. št./sl. 29.

⁸⁴ StLA, Landrecht, Karton 397, fol. 398v: »Leztlichen in Einen Casten seint fünff khupfer Plätl worauf die herbersteinischen Wappen, vnd ein khopf Vnd Fueßs von Mumien.«

⁸⁵ Na vprašanje, ali je bila ta soba morebiti poimenovana po kraju Pößnitz na avstrijskem Štajerskem ali pa morda po bližnji Pesnici (nem. Pössnitzhofen), ob trenutnem stanju raziskav ni mogoče zanesljivo odgovoriti.

6. Babilonski stolp, Pokrajinski muzej Maribor

slikarsko opremo, navedeno v inventarnem popisu, je mogoče sklepati, da je služila kot nekakšna galerija prednikov, saj so bili v njej izključno plemiški portreti. To je bil edini tematsko enovit prostor v Hrastovcu. Poleg članov rodbine Herberstein so na stenah viseli tudi portreti grofove prve žene Ane Regine Renate, rojene Breunner (N:° 217), in več članov njene rodbine. Portreta njegove druge žene Marije Terezije grofice Lengheimb v popisu ni najti, kar ni nenavadno, saj je Erazem Friderik umrl le dobrih osem mesecev po njuni poroki maja 1690.⁸⁶ Poleg portreta Erazma Friderika, dveh portretov njegovega očeta Güntherja in portreta njegove matere srečamo med portretiranci in portretirankami iz rodbine Herberstein tudi tri Erazmove sestre, Evo Elizabeto, Johanno in Konstanco Herberstein (N:° 205, N:° 209, N:° 213).⁸⁷ Biografskih podatkov o portretiranki Sabini Izabeli grofici Herberstein (N:° 212), ki je prav tako navedena v inventarju, v dosegljivi literaturi ni bilo mogoče najti, morda pa gre v resnici za Erazmovo sestro Sabino Elizabeto, ki se je pridružila benediktinkam.⁸⁸ Glede na zapis je mogoče domnevati, da so bile v času portretiranja omenjene dame mlada dekleta, saj so popisovalci vse štiri naslovili s *Freyllen*.

⁸⁶ ŠERBELJ, WEIGL 2006 (op. 3), str. 182, kat. št. S26.

⁸⁷ Za sestre Erazma Friderika Konstanco (rojena 1628), Johano Evzebijo (rojena 1639) in Evo Elizabeto, ki se je leta 1654 poročila z Maksimilijanom von Schärffenbergom, gl. rodovnik rodbine Herberstein (Pokrajinski muzej Ptuj-Ormož, G 164 g); SCHIVIZ VON SCHIVIZHOFFEN 1909 (op. 10), str. 52, 56, 206; KUMAR 1817 (op. 1), 3, str. 78.

⁸⁸ KUMAR 1817 (op. 1), 3, str. 78.

Med portreti, popisanimi v inventarju, je samo en portret Erazma Friderika (N:° 214), ki pa ga zaradi preskope navedbe za zdaj ne moremo povezati s portretom iz zbirke Edvarda in Karla Strahla v ljubljanski Narodni galeriji, na katerem naj bi bil, kot sporoča poznejši napis, nalepljen na hrbtno stran platna, Erazem Friderik upodobljen v starosti petdeset let.⁸⁹

Prav tako med popisanimi portreti v Erazmovi zapuščini ni mogoče identificirati portretirancev iz glavne linije rodbine Herberstein, ki so danes del zbirke v ptujskem Pokrajinskem muzeju,⁹⁰ in portretirank na štirih tamkajšnjih ovalnih portretih, domnevno Šarlote Doroteje grofice Herberstein, rojene Dietrichstein (1678–1737), Konstance Frančiške Khuenberg (1643–1718), Ane Magdalene Thun (1635–1702) in Marije Terezije Herberstein (1641–1681).⁹¹ Na podlagi podatkov o spremembi lastništva gradu Hrastovec po smrti Erazma Friderika, ki bodo predstavljeni v drugem delu študije, domnevam, da je bila večina teh portretov v zbirko vključena v prvi polovici 18. stoletja.

Ptujski muzej hrani še en celopostavni plemiški portret iz Hrastovca. Upodobljenca, ki je na podlagi napisa na okvirju dolgo veljal za Ferdinanda Leopolda grofa Herbersteina, je Marjeta Ciglencečki na podlagi fiziognomskih podobnosti na drugih znanih portretih in reda zlatega runa identificirala kot Ferdinanda Bonaventuro I. grofa Harracha (1636–1706).⁹² Harrachi so bili s Herbersteini rodbinsko povezani. Janez Maksimilijan grof Herberstein iz hrastovške rodovne linije je bil v drugi polovici 17. stoletja poročen s Frančiško grofico Harrach, kar upravičuje prisotnost portretov rodbine Harrach v Hrastovcu.⁹³ Portreta Ferdinanda Bonaventure I. Harracha med popisanimi portreti v inventarju ni, kar je razumljivo, saj so tudi drugi njegovi znani portreti datirani v čas po smrti Erazma Friderika. Je pa v inventarju naveden celopostavni portret kardinala grofa Harracha, nadškofa v Pragi (N:° 222), torej Ernesta Adalberta (1598–1667), sina Karla grofa Harracha zu Rohau in Marije Elizabete, rojene Schrattenbach.⁹⁴ Za to sliko se je, podobno kot za drugimi portreti, navedenimi v Erazmovem inventarju, izgubila sled.

⁸⁹ Za domnevni portret Erazma Friderika grofa Herbersteina v Narodni galeriji (inv. št. gl. NG S 637), ki ga je Karl Strahl v svojem katalogu starološke zbirke pogojno pripisal Almanachu, gl. Janko POLEC, III. Katalog Strahlove galerije slik, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, 10, 1930, str. 169–170, kat. št. 372; Ferdinand ŠERBELJ, Portret Erazma Friderika grofa Herbersteina, *Almanach* 2005 (op. 78), str. 166–167, kat. št. S26; ŠERBELJ, WEIGL 2006 (op. 3), str. 181–182, kat. št. S26. Za morebitno povezanost med starejšo provenienco portreta Erazma Friderika in portretom Leopolda Krištofa grofa Herbersteina v zbirki Narodnega muzeja Slovenije (inv. št. N 15854) gl. KOŠAK 2011 (op. 25), str. 77–78.

⁹⁰ Za celopostavne in dopasne portrete Herbersteinov iz Hrastovca, ki jih hrani Pokrajinski muzej Ptuj-Ormož, prim. npr. CIGLENEČKI 1992 (op. 1), str. 121–126, kat. št. 4. 6, 4. 11–4.16; CIGLENEČKI 1997 (op. 2), str. 43–46; Polona VIDMAR, Portret Žige barona Herbersteina (1486–1566), *Podoba Turkov* 2005 (op. 2), str. 166–167, kat. št. 26; Polona VIDMAR, Portret Janeza Ferdinanda II. grofa Herbersteina, *Podoba Turkov* 2005 (op. 2), str. 168–169, kat. št. 27; Polona VIDMAR, Portret Janeza Maksimilijana II. grofa Herbersteina, *Podoba Turkov* 2005 (op. 2), str. 170–171, kat. št. 28; Polona VIDMAR, Portret Janeza Jožefa grofa Herbersteina (1633–1689), *Podoba Turkov* 2005 (op. 2), str. 172–173, kat. št. 29.

⁹¹ Za portretiranke na štirih ovalnih portretih iz Pokrajinskega muzeja Ptuj-Ormož (inv. št. G 86s–G 89s) prim. CIGLENEČKI 1997 (op. 2), str. 46; Andreja VRIŠER, Od renesančne črnine do baročne enovitosti. Moda v 17. stoletju, *Theatrum vitae et mortis humanae. Prizorišče človeškega življenja in smrti. Podobe iz 17. stoletja na Slovenskem / The Theatre of Human Life and Death. Images from the Seventeenth Century in Slovenia* (ur. Maja Lozar Štamcar, Maja Žvanut), Narodni muzej Slovenije, Ljubljana, 2002, str. 223, sl. 12, 13; muzejska dokumentacija Kulturnozgodovinskega oddelka Pokrajinskega muzeja Ptuj-Ormož.

⁹² Inv. št. G 107s; CIGLENEČKI 1997 (op. 2), str. 43.

⁹³ Gl. CIGLENEČKI 1997 (op. 2), str. 43.

⁹⁴ Za biografijo Ernesta Adalberta grofa Harracha gl. npr. Kurt A. HUBER, Harrach zu Rohau, Ernst Adalbert Freiherr (seit 1623 Reichsgraf) von (1598–1667), *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches. 1648 bis 1803. Ein biographisches Lexikon* (ur. Erwin Gatz), Berlin 1990, str. 169–172; http://www.univie.ac.at/Geschichte/Harrach/harrach_zur_person.htm. (stanje 12. 9. 2013).

7. Speča Diana z nimfami in satiroma, slika na stropu dvorane v gradu Hrastovec

Grof Erazem Friderik je imel v svoji sobi (*Herrn Graffen /.../ Zümmer*) severnjaški prizor moškega s šunko, doprsno podobo Jezusa in Marije in starko s perjadjo, v dvorani poleg njegove sobe pa je viselo še šestnajst slik, med njimi enajst podolgovatih podob figur (N:^{os} 226–236). Grofičino sobo so krasili podoba Kleopatre, krajina z mostom in slapom in cvetlično tihožitje. V jedilnici sta bila v skladu z namenom prostora med drugim tudi tihožitje z uplenjenimi lisicami in lovsko puško (nem. *Büchse*) pod številko 246, v katerem prepoznamo *Lovsko tihožitje* Petra van Kessla (Pokrajinski muzej Maribor, sl. 16),⁹⁵ ter slika s kuhinjskim prizorom. Opis slednje (» N:^o 245: Ain stukh eines Koch vnd Köhin mit allerley gflügl Vnd speiß sahen«) spominja na sliko *V kuhinji* Michaela Bechtla (Pokrajinski muzej Maribor, sl. 17).⁹⁶ Ker je imel Erazem Friderik v svoji zbirki več kuhinjskih prizorov in ker kuhinjski interierji z dvema žanrskima likoma niso bili redki, pa je – podobno kot že pri nekaterih drugih navedbah – le težko z gotovostjo potrditi, da se opis nanaša na Bechtlovo sliko.

Slika *V kuhinji* je signirana in datirana z letnico 1663. Kot je razvidno iz signature z datacijo *Michael. Bechtel. Fe. Zu Guettenhag. / 1663* na robu okrogle mize, jo je Bechtel naslikal v Hrastovcu.⁹⁷ Slikarjevo bivanje v Hrastovcu sovпада s časom, ko je bil lastnik gradu Erazem Friderik,⁹⁸ in dokazuje, da je bil mladi grof velik ljubitelj slikarstva in da je v Hrastovcu umetnike tudi gostil. O tem, da je še posebej zaneseno kupoval in naročal slike prav v začetku šestdesetih let 17. stoletja, priča ne nazadnje tudi letnica 1662 na treh tihožitjih Petra van Kessla iz njegove zbirke,

⁹⁵ Inv. št. 1.

⁹⁶ Inv. št. 31.

⁹⁷ ZERI, ROZMAN 1989 (op. 52), str. 53, kat. 31.

⁹⁸ Erazem Friderik je, kot rečeno, posestvo prevzel po smrti očeta Güntherja barona Herbersteina leta 1655; KU-MAR 1817 (op. 1), 3, str. 78; ŠERBELJ, WEIGL 2006 (op. 3), str. 181–182.

8. Prodajalec pijače,
Pokrajinski muzej Maribor

ki so danes v mariborskem Pokrajinskem muzeju. Biografski podatki o slikarju Michaelu Bechtlu so zelo skopi. Čeprav arhivsko ni izpričan, sta Ksenija Rozman in Federico Zeri domnevala, da bi bil morda lahko povezan z nürnberško družino bakrorezcev, slikarjev in kaligrafov Brechtlov (tudi Bechtel, Prechtel, Prechtel).⁹⁹ Poleg slike iz Hrastovca, tihožitja *trompe-l'oeil* z uplenjenima ptičema (Musée de la Ville de Strasbourg), ki je prav tako signirano in datirano z letnico 1663,¹⁰⁰ ter v isto leto datiranega in signiranega tihožitja *Vanitas*¹⁰¹ so bili pred leti v literaturi predstavljeni tudi podatki o dveh njegovih upodobitvah pristanišča v Posillipu v Neaplju, signiranih in datiranih z letnico 1665.¹⁰² Na podlagi datacije obeh marin bi mogli domnevati, da se Bechtel na Štajerskem bržkone ni dolgo mudil in da ga je pot od tam kmalu (morda še s kakšnim vmesnim postankom) vodila v Italijo. Seveda pa je mogoče tudi, da Neaplja ni nikoli obiskal in je upodobitvi tamkajšnjega pristanišča naslikal po predlogah.

Grajska kapela je bila ob koncu 17. stoletja edini prostor v Hrastovcu, v katerem so prevladovalе slike z religiozno vsebino. Med svetniškimi podobami, ki so visele v kapeli, prepoznamo godovne patrone grofa in njegove prve žene, sv. Erazma in sv. Regino (N:° 250, N:° 251), poleg njih pa so v kapeli visela tudi štiri cvetlična tihožitja (dve naslikani na steklo) in tri majhne slike ptičev.

⁹⁹ Prim. Bechtel, Bartholomäus, *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart* (ur. Ulrich Thieme, Felix Becker), 3, Leipzig 1909, str. 135; Theodor HAMPE, Brechtel, *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart* (ur. Ulrich Thieme, Felix Becker), 4, Leipzig 1910, str. 559–561.

¹⁰⁰ ZERI, ROZMAN 1989 (op. 52), str. 53; Klára GARAS, Deutsche Meister und Werke des 17. Jahrhunderts. Der Barock in Mitteleuropa, *Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts*, 86, 1997, str. 52.

¹⁰¹ ZERI, ROZMAN 1989 (op. 52), str. 53. Tihožitje *Vanitas* je poznano samo po podatkih v dokumentaciji v Musée de la Ville v Strasbourg.

¹⁰² GARAS 1997 (op. 100), str. 51, sl. 19. Tudi nahajališče obeh Bechtlovih upodobitev pristanišč ni znano. Leta 1928 sta bili na dražbi avkcijske hiše Ernst Museum. Na obeh delih naj bi bila letnica 1665, eno je bilo signirano *Posillipo Napoli Michael Bechtel*, drugo pa z monogramom MB.

9. Psi trgajo drobovino,
Pokrajinski muzej Maribor

Bogato zbirko slik je dopolnjevalo več manjših skulptur, reliefov in rezbarskih izdelkov, ki jih je Erazem Friderik hranil v kabinetu zraven t. i. zlate sobe.¹⁰³ Pozornost med naštetimi figuricami pritegne zlasti že omenjena voščena *Ugrabitev Sabink*, ki je bila ob popisu vredna kar 100 goldinarjev, torej dvakrat več kot najdražja od hrastovških slik.¹⁰⁴ V kabinetu si je Erazem Friderik uredil manjšo *Kunstkammer*. Ob številnih slikah ter ob voščenih reliefih in skulpturicah, hranjenih v posebni omari, ob na 40 goldinarjev ocenjenem dragem kamnu (*lapis lazuli*), vdelanem v okvir iz želvovine, ter ob številnih drugih okrasnih predmetih je bilo v kabinetu tudi več bronastih in bakrenih kipcev. Že Igor Weigl je opozoril na to, da je Josef Pauer pl. Friedau leta 1812 s posredovanjem nadvojvode Janeza dva kipca podaril novoustanovljenemu Joanneumu v Gradcu, danes pa ju hranijo v Alte Galerie kot upodobitev *Marsa Giovannija* da Bologne in *Golega vojščaka* Stafana Godla in Leonharda Magda.¹⁰⁵ Gre za deli, ki sta v Erazmovem inventarju opisani kot »Item ein grosse Stattuen von Metthall mit dem Säbl yber dem Khopf haltent Pr 30 fl« in »/.../ ain Stattuen Van Metall mit dem Säbl abwärts in der handt Pr 20 fl«.¹⁰⁶ Da sta kipca prav iz Hrastovca, smemo domnevati ne le zaradi podobnosti obeh del z opisom v Erazmovem zapuščinskem inventarju in dejstva, da so bili Pauerji lastniki Hrastovca in Ormoža, temveč tudi zato, ker najbolj podrobni izmed inventarjev gosposčine Ormož, datiran v leto 1771, takih kipcev ne omenja.¹⁰⁷ Kot je razvidno

¹⁰³ StLA, Landrecht, Karton 397, Heft 4, str. 393v–395v; za transkripcijo gl. prilogo. O skulpturah v zbirki Erazma Friderika že ŠERBELJ, WEIGL 2006 (op. 3), str. 182.

¹⁰⁴ StLA, Landrecht, Karton 397, Heft 4, fol. 393v.

¹⁰⁵ Igor Weigl v neobjavljenem referatu na *Okrogli mizi o plemstvu na Slovenskem*, 8. 12. 2009; za kipca v zbirki Alte Galerie (Universalmuseum Joanneum, inv. št. P 372, P 120) gl. Gottfried BIEDERMANN, Giovanni da Bologna, gen. „Giambologna“. Mars, v: Gottfried BIEDERMANN, Gabriele GMEINER-HÜBEL, Christine RABENSTEINER, *Bildwerke. Renaissance-Manierismus-Barock. Gemälde und Skulpturen aus der Alten Gallerie des Steiermärkischen Landesmuseums Joanneum in Graz*, Klagenfurt 1995, str. 50–51; Gottfried BIEDERMANN, Stefan Godl, Leonhard Magt. *Nackter Krieger*, v: BIEDERMANN, GMEINER-HÜBEL, RABENSTEINER 1995 (op. 105), str. 112–115; Ulrich BECKER, Stefan Godl, Leonhard Magt. *The Naked Warrior, Alte Galerie – Masterpieces*, Landesmuseum Joanneum, Graz 2005, str. 100–101.

¹⁰⁶ StLA, Landrecht, Karton 397, Heft 4, fol. 394 v.

¹⁰⁷ Za prevod ormoškega inventarja gl. Marjeta CIGLENEČKI, *Oprema ormoškega gradu v preteklosti, Ormož skozi stoletja IV*, Ormož 1993, str. 67–71.

10. Tihožitje z divjačino, psom in mačko,
Pokrajinski muzej Maribor

že iz Janischevega popisa Hrastovca, so Herbersteini ob prodaji gradu Pauerjem v njem pustili večino opreme, Pauerji pa so jo bržkone deloma prenesli v Ormož in/ali podarili.¹⁰⁸

Da je bil Erazem Friderik grof Herberstein strasten zbiratelj, je očitno že iz velikega števila popisanih slik v Gradcu in predvsem v Hrastovcu, na podlagi katerega je njegovo zbirko mogoče označiti za eno največjih zbirk na Štajerskem med sredino 17. in začetkom 18. stoletja. Čeprav rubrike v popisu zapuščine v Hrastovcu nimajo končnega seštevka vrednosti, je že ob hitrem seštevanju jasno, da je v umetnine vložil razmeroma velik del svojega premoženja. Iz popisov slikarske opreme v Gradcu in Hrastovcu pa je mogoče razbrati tudi specifičnosti grofovega zbirateljskega okusa. Številne žanrske podobe, lovski prizori in tihožitja tako v inventarju kot med ohranjenim gradivom iz njegove zbirke kažejo na to, da je še posebej rad posegal po delih s profano tematiko. Opremljanje interierjev s profanimi vsebinami se je na Kranjskem in Štajerskem uveljavljalo razmeroma počasi in le izjemoma lahko ob branju popisov zbirk v zapuščinah zasledimo tako izrazito zanimanje njihovih lastnikov za profane vsebine, kot ga srečamo pri Erazmu Frideriku. Po deležu profanih del v drugi polovici 17. stoletja na podoben način izstopajo, denimo, zbirka barona Marka I. Billichgräza v Polhovem Gradcu in Ljubljani, šele na začetku 18. stoletja pa tudi zbirki Janeza Seyfrieda kneza Eggenberga (1644–1713) v Gradcu in v dvorcu Waldstein ter Jurija Seyfrieda grofa Dietrichsteina (1645–1714) v Gradcu. V omenjenih primerih gre vselej za zbirke, ki so po vrednosti in obsegu močno presegale kranjsko in štajersko povprečje.

Da je bil Erazem Friderik grof Herberstein velik ljubitelj severnjaškega slikarstva, kažejo posamezne navedbe nekaterih – za nizozemsko in flamsko slikarstvo značilnih – zvrsti in tem, ki jih je bilo mogoče prepoznati v inventarjih njegove zapuščine v Gradcu in Hrastovcu. Med njimi so številne doprsne figure, nekaj upodobitev *vanitas* (zaporedne številke N:° 140, N:° 179, N:° 187), slika ženske, ki prede (N:° 157), starec z očali (N:° 169), ženska, ki jé močnik (N:° 79), podobe pivcev in kadilcev (na primer: N:° 153, N:° 184 in N:° 185), mož s petelinom in žena s kokošjo (N:° 191 in 192) in ne nazadnje vsi žanrski prizori in krajine, katerih oznake vključujejo pridevnik *holländisch* ali *niederländisch* (na primer N:° 4, N:° 41, N:° 70 in N:° 71, N:° 119, N:° 167 in 168, N:° 223).

¹⁰⁸ JANISCH 1878 (op. 42), str. 513–515.

11. V kuhinji, Pokrajinski muzej
Ptuj-Ormož

Na Erazmovo zanimanje za severnjaško slikarstvo kažejo še nekateri drugi podatki, ki jih je mogoče razbrati iz hrastovškega in graškega popisa njegovih slik in iz ohranjenega gradiva. Da je v Hrastovcu vsaj nekaj časa gostil Michaela Bechtla, slikarja neznanega, domnevno nemškega porekla, ki je slikal tudi po severnjaških vzorih, je bilo že omenjeno. Za nadaljnje raziskave njegove naročniške dejavnosti pa bo morda zanimiva tudi navedba portreta slikarja De Hardeja v njegovi zapuščini v Gradcu (N:º 64). Slikarja s priimkom De Harde, čigar poreklo bi – po imenu sodeč – lahko iskali prav v nizozemsko-flamskem prostoru, v leksikonih in biografskih brskalnikih za zdaj ni bilo mogoče najti. Med umetniki, ki so v drugi polovici 17. stoletja delovali na dunajskem dvoru, pa sta dokumentirana dva zlatarja iz Antwerpna s povsem identičnim priimkom: Wilhelm (?–1677) in Franz Wilhelm de Harde (1646–1693).¹⁰⁹ V začetku šestdesetih let je na Dunaju (pozneje pa tudi na Moravskem) deloval slikar Jan de Herdt iz Antwerpna, ki je okoli leta 1660 dokumentiran tudi v Brescii.¹¹⁰ Ker naj bi bil imel po nekaterih podatkih iz literature Jan de Herdt na Dunaju brata zlatarja,¹¹¹ ni izključeno, da je pripadal isti družini kot omenjena zlatarja De Harde. Verjetno smemo Jana de Herdta identificirati s slikarjem Janom (Joannesom) de Hartom, ki je leta 1662 dokumentiran na Dunaju kot poročna priča slikarja Hansa de Jodeja.¹¹² Čeprav se obdobje aktivnega delovanja Jana de Herdta na Dunaju povsem ujema z obdobjem, v katerem je Erazem Friderik pridobival slikarska dela, in se že zaradi tega zdi mogoče, da se kot portetiranec v njegovem graškem

¹⁰⁹ Herbert HAUPT, *Flämische und niederländische Künstler am Wiener Kaiserhof im 17. und 18. Jahrhundert im Überblick, Acta historiae artis Slovenica*, 11, 2006, str. 32, 34 (s starejšo literaturo).

¹¹⁰ Za Jana de Herdta gl. npr. Herdt (Herde, Hert), Jan de, *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart* (ur. Ulrich Thieme, Felix Becker), 16, Leipzig 1923, str. 459; Brigitte FASSBINDER, *Studien zur Malerei des 17. Jahrhunderts im Wiener Raum*, Wien 1979 (tipkopijska doktorska disertacija), str. 248; Ana KOZAK, Jan de Herdt. A Forgotten 17th Century Flemish Painter, *Bulletin du Musée National de Varsovie*, 27, 1986, str. 50–89.

¹¹¹ FASSBINDER 1979 (op. 110), str. 248.

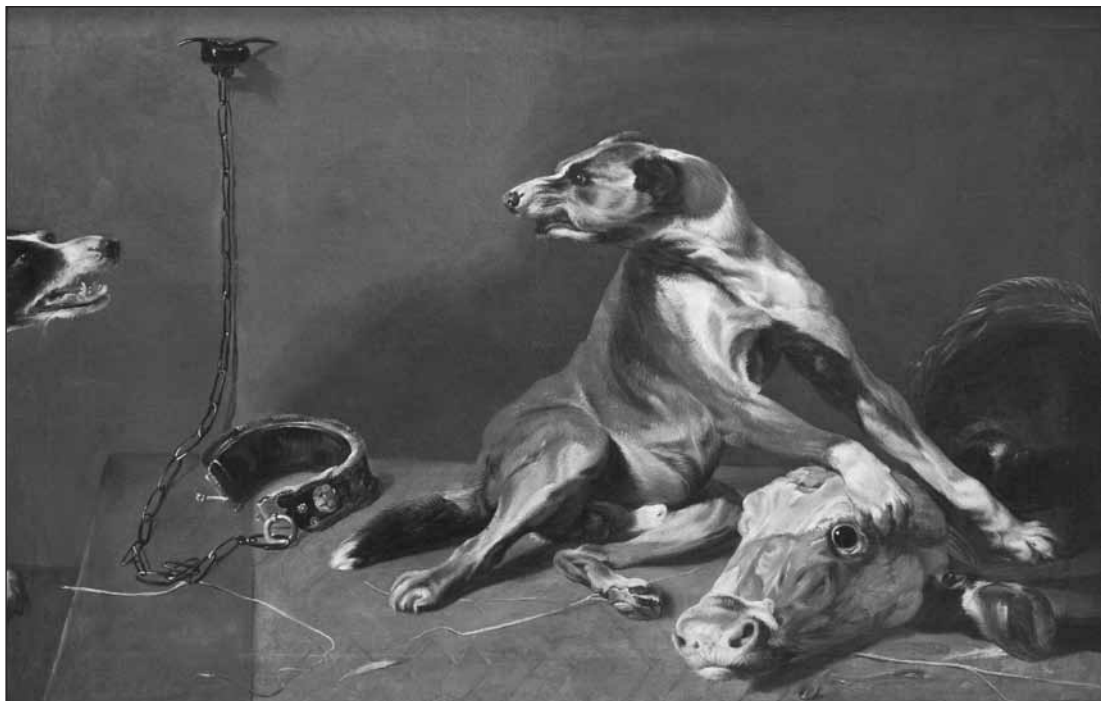
¹¹² FASSBINDER 1979 (op. 110), str. 248; o tem, da je na Dunaju bival slikar Joannes de Hart, tudi HAUPT 2006 (op. 109), str. 33, 35.

12. Peter van Kessel: Vanitas, Pokrajinski muzej Maribor

13. Peter van Kessel: Sadeži, Pokrajinski muzej Maribor

14. Frans Snyders (delavnica): *Pes z volovsko glavo*, Pokrajinski muzej Maribor

inventarju omenja prav on, zaradi slabe raziskanosti zgoraj omenjenih umetnikov tega ne moremo z gotovostjo potrditi. Morda bodo več o morebitni prisotnosti slikarja De Hardeja oziroma njegovih del na Štajerskem razkrile nadaljnje arhivske raziskave.

O izostrenem okusu Erazma Friderika za flamsko slikarstvo pričajo tudi vsa štiri tihožitja Petra van Kessla, ki so navedena v inventarju (*Paradna konjska oprava*, *Sadeži*, *Lovsko tihožitje*, *Vanitas*). Ker so kar tri (vsa razen *Lovskega tihožitja*)¹¹³ signirana in datirana z letnico 1662, lahko sklepamo, da je grof slike kupil istočasno in preko osebnega naročila.¹¹⁴ Za nekaj del, ki so se iz Erazmove zapuščine ohranila do danes, pa bi mogli domnevati, da so bila uvožena na avstrijski trg. Med njimi sta gotovo *Pes z volovsko glavo* delavnice Fransa Snydersa in *Ptičji koncert* (delavnice) Jana Fyta, ki sta poznani v več različicah.¹¹⁵ Na prostem trgu oziroma preko trgovskega posrednika je Erazem verjetno pridobil tudi sliko *Psi napadajo vepra*, morda pa tudi sliko *Psi trgajo drobovino*. Na Dunaju in v štajerski prestolnici je bila ponudba takih del najbolj pestra prav v drugi polovici

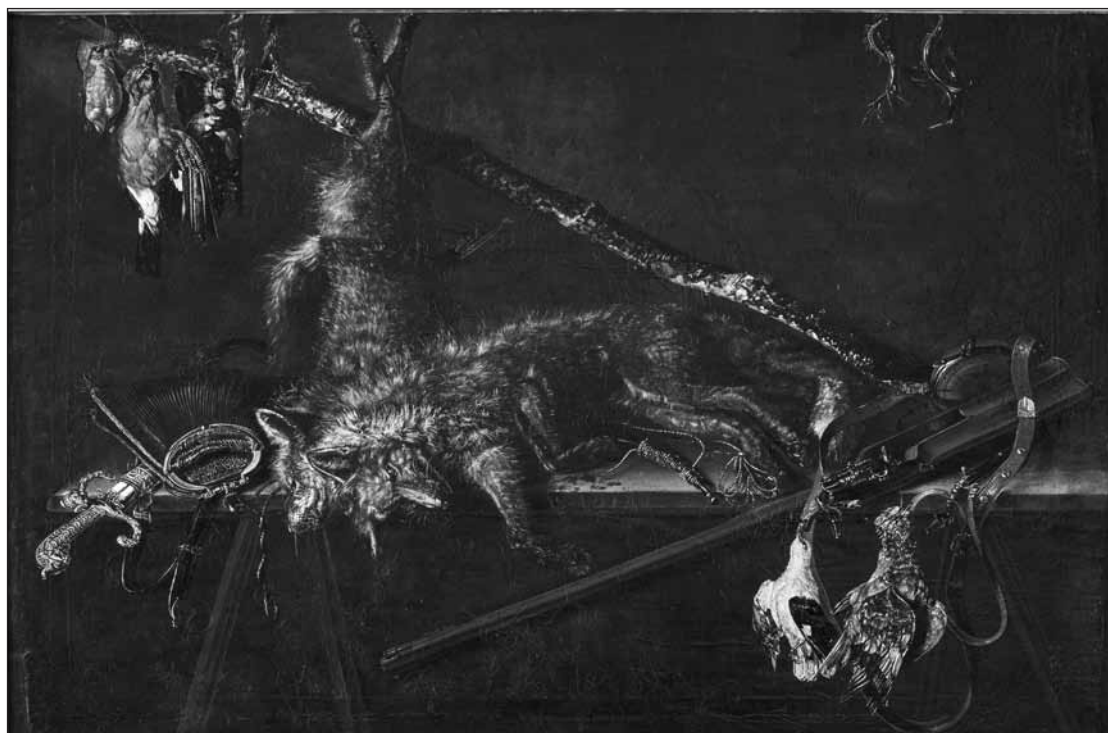
¹¹³ Ker je nesignirano *Lovsko tihožitje* pendant *Paradni konjski opremi*, je bilo gotovo naslikano in pridobljeno istočasno kot *Lovsko tihožitje* in kot drugi dve Kesslovi sliki.

¹¹⁴ Prispevek o delu Petra van Kessla na Štajerskem je v pripravi.

¹¹⁵ Čeprav je *Ptičji koncert* iz mariborskega Pokrajinskega muzeja v slovenski literaturi na podlagi signature in datacije praviloma omenjen kot Fytov original, je mogoče, kakor se domneva za druge ohranjene različice, tudi ta slika delavniška replika izgubljenega originala. Letnica 1658 delo sicer opredeljuje kot najzgodnejše izmed petih dokumentiranih replik. Med različicami je še ena datirana z letnico 1658 (galerija Liechtenstein, Vaduz), dve pa z letnico 1661 (Finarte 23. 5. 1989, lot 185, in Petit Paris 1904, lot 44). Med poznanimi različicami je Fred G. Meijer (RKD, Haag) kot najkvalitetnejši označil sliko, ki je bila 23. 5. 1989 prodana v Rimu preko dražbene hiše Finarte, in različico, ki je hranjena v Herzog Anton Ulrich Museum v Braunschweigu (gl. Fototeka RKD, ONS/Groep 382/Fijt/doors 5/map 1).

15. Peter van Kessel: *Paradna konjska oprava*, Pokrajinski muzej Maribor

16. Peter van Kessel: *Lovsko tihožitje*, Pokrajinski muzej Maribor

17. Michael Bechtel:
V kuhinji, 1663,
Pokrajinski muzej Maribor

17. stoletja, ko je tam delovalo flamsko trgovsko podjetje družine Forchondt.¹¹⁶

Primerjava obsega in vrednosti¹¹⁷ hrastovške zbirke slik z drugimi štajerskimi zbirkami ob koncu 17. in na začetku 18. stoletja dokazuje, da lahko Erazma Friderika uvrstimo med najpomembnejše štajerske zbiratelje tega obdobja. Iz znanih arhivskih virov je razvidno, da je njegova zbirka po obsegu in vrednosti močno presegla zbirke večine drugih članov rodbine Herberstein.¹¹⁸ Veliko dragocenejša med zbirkami grofov Herberstein iz druge polovice 17. in začetka 18. stoletja, izpričanih v arhivskih virih, je bila le zbirka Janeza Ernesta I. grofa Herbersteina v Gradcu, dokumentirana v zapuščinskem inventarju iz leta 1727, ki je bila ocenjena na dobrih 3995 goldinarjev,¹¹⁹ po obsegu in vrednosti pa se je z Erazmovo lahko kosala tudi zbirka Maksa Žiga grofa Herbersteina, ki so jo člani inventarne komisije med leti 1703 in 1706 popisali v dvorcu Authal in v njegovi mestni rezidenci v Gradcu.¹²⁰ Podatki, ki jih lahko razberemo iz popisov slik v obeh zapuščinskih inventarjih Erazma Friderika, in ohranjene slike iz njegove zbirke ga opredeljujejo kot karizmatičnega zbiratelja in mecena.

V popisu Erazmove zbirke slik v inventarju njegove zapuščine v Hrastovcu je bilo mogoče identificirati dobršen del ohranjenega gradiva s hrastovško provenienco iz mariborskega Pokrajinskega muzeja, nekaj slikarskih del iz zapuščine grofov Herberstein v tamkajšnji zbirki in v zbirki Pokrajinskega muzeja Ptuj-Ormož pa v inventarju nismo našli. Za nekatera lahko na podlagi

¹¹⁶ Za trgovsko podjetje družine Forchondt in njegove stranke gl. Jean DENUCE, *Kunstaufuhr Antwerpens im 17. Jahrhundert. Die Firma Forchoudt*, Antwerpen 1931.

¹¹⁷ Vsota vrednosti vseh slik v Hrastovcu, ki v inventarju ni navedena, je po seštevku podanih vrednosti slik na posameznih straneh inventarja 1253 goldinarjev, pri čemer portreti niso bili ocenjeni. V kabinetu popisani kipi in druge umetnine, ki v zgornjo vsoto niso všteti, so bili ocenjeni na 395 in tri četrt goldinarja.

¹¹⁸ Ugotovitev temelji na raziskavi popisov slik in premične dediščine v ohranjenih zapuščinskih inventarjih rodbine Herberstein (StLA, Landrecht, Karton 388–413).

¹¹⁹ StLA, Landrecht, Karton 406, Heft 1, fol. 23–29. Slikarska zbirka Janeza Ernesta I. grofa Herbersteina bo podrobneje predstavljena v nadaljevanju pričujoče študije v eni od naslednjih števil *Acta historiae artis Slovenica*.

¹²⁰ StLA, Landrecht, Karton 401, Heft 2, fol. 142–164 (Authal); 256–260v (Graz); Karton 402, Heft 1, fol. 15–20v; v zapuščinskem inventarju Maksa Žiga grofa Herbersteina je njegova graška zbirka, ki je obsegala nekaj manj kot 200 del, ocenjena na 1125 goldinarjev in pol, skupna vrednost slik, popisanih v Authallu, pa je v enem od inventarnih zvezkov ocenjena na dobrih 465 goldinarjev.

18. Jazbečar,
Pokrajinski muzej
Maribor

sorodnosti z drugimi slikami, ki smo jih v zapuščinskem inventarju Erazma Friderika identificirali, domnevamo, da so bile v popisu zavedene tako, da jih (še) nismo prepoznali. Mednje sodi zaradi slogovne sorodnosti s sliko *Tihožitje s pticami* bržkone tudi *Tihožitje s sadjem in sočivjem* (Pokrajinski muzej Maribor),¹²¹ morda pa tudi Schönfeldovo delo *Dafnis in Hloa*¹²² ter *Tihožitje z razbito skledo*¹²³ (obe Pokrajinski muzej Maribor) in *Perzej in Andromeda* (Pokrajinski muzej Ptuj-Ormož), za katera pa je mogoče tudi, da so bila v hrastovško zbirko slik vključena pozneje. Med deli iz Hrastovca, ki jih v popisu zbirke Erazma Friderika nismo našli, so tudi štiri žanrske slike iz ptujskega Pokrajinskega muzeja *Vojak s psom*, *Pastir s piščaljo*, *Krošnjar* in *Pretep* pa tudi *Tihožitje s sadjem in kuharjem* (Narodni muzej Slovenije)¹²⁴ ter seveda poznejša dela iz začetka 18. stoletja: *Quodlibet* in *Harambaša* (Pokrajinski muzej Ptuj-Ormož) ter *Pivec* (Pokrajinski muzej Maribor), ki sta ga Rozmanova in Zeri pripisala neznanemu srednjeevropskemu slikarju 18. stoletja.¹²⁵ Po napisu *Anno 1733 In Monath Augusti hat disse Alloa alhier bey der Herrschaft Guettenhaag welche 52 alt Solcher gestalten geblüet* na sliki cvetoče aloe, ki jo je Stele popisal v biljardni sobi,¹²⁶ danes pa je poznana samo po stari fotografiji,¹²⁷ je mogoče sklepati, da poznejši lastniki gradu niso opremljali izključno s portreti, temveč tudi s tihožitji in drugimi profanimi deli. Gotovo pa v hrastovski zbirki

¹²¹ Inv. št. 1054.

¹²² Inv. št. 1130; ZERI, ROZMAN 1993, str. 74, kat. št. 58 (s starejšo literaturo).

¹²³ Inv. št. 1610.

¹²⁴ Inv. št. N 7812; prim. Jasna HORVAT, Mateja KOS, *Zbirka slik Narodnega muzeja Slovenije / The Collection of Paintings at the National Museum of Slovenia*, Narodni muzej Slovenije, Ljubljana 2011, str. 215, kat. št. 852. *Tihožitje s sadjem in kuharjem*, ki ga je France Stele v popisu slik v Hrastovcu leta 1925 označil kot »Tihožitje s posodami s sadjem in kuharjem na desni v ozadju« (Terenski zapiski Franceta Steleta, UIFS ZRC SAZU, grad Hrastovec, zvezek XXXIV, 20.–25. 6. 1925, str. 59v–60), laho prepoznamo na eni od fotografij slikarske opreme t. i. biljardne sobe, ki jih hrani Kulturnozgodovinski oddelek Pokrajinskega muzeja Ptuj-Ormož. Fotografije slikarske opreme biljardne sobe so bile posnete, preden so bile slike (domnevno leta 1925) prenesene na ptujski grad.

¹²⁵ Inv. št. 119; ZERI, ROZMAN 1989 (op. 52), str. 65–66, kat. št. 51; prim. tudi atribucijo Anice Cevc slikarju Janu Kupetzkyju (1667–1740) v CEVC 1964 (op. 57), str. 26, kat. št. 21.

¹²⁶ Terenski zapiski Franceta Steleta, UIFS ZRC SAZU, grad Hrastovec, zvezek XXXIV, 20. 6.–25. 6. 1925, str. 59.

¹²⁷ Fotodokumentacija Kulturnozgodovinskega oddelka Pokrajinskega muzeja Ptuj-Ormož (gl. op. 124).

19. *Pes v boju z medvedom*,
Pokrajinski muzej Maribor

ob smrti Erazma Friderika še ni bilo pendantov *Jazbečar* in *Pes v boju z medvedom* (Pokrajinski muzej Maribor, sl. 18, 19).¹²⁸ Poleg slogovnih značilnosti, ki kažejo, da sta deli nastali okoli leta 1700 ali kmalu potem, to potrjujeta tudi monograma na ovratnicah obeh psov. Monogram *C. F.* na *Jazbečarju* dopolnjuje monogram *V. H.* na delu *Pes v boju z medvedom*, skupaj pa ju lahko tolmačimo kot *Carl Friedrich Von Herberstein*. Monograma tako gotovo razkrivata ime naročnika pendantov, najstarejšega sina Erazma Friderika in lastnika gosposčine Hrastovec po njegovi smrti leta 1691, Karla Friderika grofa Herbersteina.¹²⁹

Obilica podatkov, ki jih je bilo mogoče izluščiti iz popisa zapuščine Erazma Friderika grofa Herbersteina, živo izrisuje podobo grofovega umetnostnega okusa. Uporabnost obeh zapuščinskih inventarjev je za raziskovanje tako historiata hrastovške zbirke kot tudi zgodovine zbirateljstva in poznavalstva na Štajerskem na splošno še toliko večja, ker omogočata identifikacijo posameznih ohranjenih slik in s tem posledično ne le podrobnejšo primerjalno analizo lastnikovih zbirateljskih preferenc, temveč tudi vpogled v sočasno vrednotenje del posameznih umetnikov in regionalnih šol. Kaj nam, denimo, o recepciji *Ptičjega koncerta* Jana Fyta iz Erazmove hrastovške zbirke in o okoliščinah njegovega vrednotenja pove podatek, da ta ni bil avtorsko opredeljen, ocenjen pa je bil le na osem goldinarjev, torej na slabo stotino vrednosti Rubensovega originala v njegovi zapuščini v Gradcu? Morda to, da Fytova slika bržkone ne bi bila ocenjena zgolj na osem goldinarjev, če bi bili člani popisovalne komisije in/ali družinski člani, prisotni ob inventarizaciji, poznali njenega avtorja oziroma delavnico, vendar pa tudi v tem primeru gotovo ne bi dosegla vrednosti, ki so jo člani komisije med popisom grofove graške zbirke pripisali Rubensu kot enemu najbolj cenjenih velikih mojstrov.

Čeprav so z izjemo Rubensu pripisanega dela slike v popisu Erazmove slikarske zbirke avtorsko neopredeljene, lahko na podlagi ohranjenih del domnevamo, da je grof svojo umetnostno zbirko snoval s precejšnjo mero poznavalstva in da je zmožel ločiti kvalitetne umetnine od del

¹²⁸ Inv. št. 1109, 1101.

¹²⁹ V testamentu, spisanem na začetku februarja 1691, je Erazem Friderik svojega najstarejšega sina Karla Friderika določil za univerzalnega dediča. StLA, Familienarchiv Herberstein, Karton 43, Heft 427, s. p.; Landrecht, Testamenten 1688–1696, Karton 1014, s. p.

serijske produkcije. O tem, da je sledil aktualnim tokovom v umetnosti slikarstva, lahko ne nazadnje sklepamo tudi po prisotnosti Sandrartove knjige in Dürerjevega albuma v njegovi knjižnici, o njegovi mecensko-naročniški dejavnosti in vpetosti v lokalno slikarsko produkcijo pa, kot rečeno, pričajo v Hrastovcu naslikana slika *V kuhinji* Michaela Bechtla, serija tihožitij Petra van Kessla in portret slikarja De Hardeja v njegovi graški zbirki. Da so zbirko v Hrastovcu, ki jo je Erazem snoval več desetletij, cenili tudi njegovi nasledniki, poznejši lastniki gradu, potrjuje dejstvo, da se je ta v veliki meri ohranila in je, danes zlasti v zbirkah pokrajinskih muzejev v Mariboru in na Ptuju, ostala ena najcelovitejših in najkvalitetnejših baročnih zbirk na Štajerskem.¹³⁰

¹³⁰ Podlaga za pričujoči prispevek je del poglavja o zbirkah grofov Herberstein v avtoričini doktorski disertaciji (gl. op. 25). Raziskava je bila poglobljena in dopolnjena v okviru raziskovalnega projekta *Likovna umetnost v prostoru mesta Maribor* (Javna agencija za raziskovalno dejavnost, sofinancerki Slovenska akademija znanosti in umetnosti in Mestna občina Maribor; L6-4315; vodja: B. Murovec). Za številne sugestije in potrpežljivo branje besedila v zgodnejših fazah priprave se zahvaljujem Barbari Murovec, Marjeti Ciglencečki in Ani Lavrič, za končno branje in pregled transkripcije inventarjev pa Blažu Resmanu.

PRILOGA

Steiermärkisches Landesarchiv, Graz (StLA), Landrecht, Karton 397, Heft 2
 Rubrika »Slike« v zapuščinskem inventarju po Erazmu Frideriku grofu Herbersteinu v mestni palači v Gradcu

/fol. 191/

/.../ in seiner **alhier zu Gratz** habenden Bahaußung /.../. /.../ Dat: Grätz den 15: Juny A:º 1691.

/fol. 213/

Bilder

No 1: 2: 3: et 4: Der Herrschafft Guettenhag auff Vier seithen mit dem prospect 24 fl

N:º 5: Pharao durch daß Rothe meer 6 fl

N:º 6: Sanctus Bartholomæus 3 fl

N: 7 Ein Poëtisch stuckh mit einem Adler und Nackhenden Jüngling 2 fl

N:º 8: Der Winter 2 fl

N:º 9: Neptunus 2 fl

N:º 10: Zwey Satyri mit einem Weib 2 fl

/fol. 213 v/

N:º 11: Charitas Romana 1 fl 30 xr

N:º 12: Ein altes Controfet eines Graffen von Herberstein 3 fl

N:º 13: Ein poëtisch stukh worin der Jupiter 3 fl

N:º 14: Ein Bauer vndt Bauerin 1 fl

N:º 15: Eines gewesten Cammerdieners Controfet mit einem Säbl in der Handt 1 fl 30 xr

N:º 16: Ein Schiffbruch 1 fl

N:º 17: Ein Abbildung des Geitzes in gestalt eines Weibs 6 fl

N:º 18: Von Weibertracht ein Brustbildt 1 fl 30 xr

/fol. 214/

N:º 19: Ein anders von weibertracht Brustbildt 1 fl

N:º 20: Ein anders dergleichen 1 fl 30 xr

N:º 21: Ein Anders dergleichen Brust Bildt 1 fl

N:º 22: Mehr eines dergleichen 1 fl

N:º 23: Der frau Gräffin von Ratgey Controfet 18 xr

N:º 24: Der frau Gräffin von Halweil Controfet 18 xr

N: 25: Ein Controfet eines gewesnen Schaffers 30 xr

N:º 26: Ein Ratzenfanger 3 fl

/fol. 214 v/

N:º 27: Ein schmidt 1 fl

N:º 28: Susanna 24 xr

N:º 29: Cupido cum Venere 24 xr

N:º 30: Zephyrus 24 xr

N:º 31: Ein Schätzgraber 24 xr

N:º 32: Ein Mahlzeit mit dem Todt 6 fl

N:º 33: Bersabea 8 fl

N:º 34: Ein Nätherin 1 fl 30 xr

N:º 35: Ein altes Weib auff dem holtz 1 fl 30 xr

N:° 36: <i>David mit dem Goliats Kopff</i>	2 fl
/fol. 215/	
N:° 37: <i>Diogenes mit der latern</i>	4 fl
N:° 38: <i>Vulcanus</i>	2 fl
N:° 39: <i>Ein Original vom Rubens</i>	900 fl
N:° 40: <i>Die Judith</i>	2 fl
N:° 41: <i>Ein entblößtes Weibsbildt mit einem Knaben der ihr Ein Schärerl vorhaltet</i>	15 fl
N:° 42: <i>Sancta Maria Magdalena</i>	15 fl
N:° 43: <i>Ein Ecce homo</i>	1 fl
N:° 44: <i>Tentatio Sancti Antony</i>	12 fl
N:° 45: <i>Ein Zigeinerzug</i>	3 fl
/fol. 215 v/	
N:° 46: <i>Judith mit des Hollopherni Kopff</i>	2 fl
N: 47: <i>Dianæ Baad</i>	15 fl
N:° 48: <i>Zwey fischstuckh</i>	20 fl
N:° 49: <i>Esther cum Ahasuero</i>	2 fl
N:° 50: <i>Ein stuckh mit einem gekrontem man, der einen Tudlsackh vnder dem Arm hat</i>	6 fl
N:° 51: <i>Ein Landtschafft</i>	3 fl
N:° 52: <i>Ein Schafferey</i>	2 fl
N:° 53: <i>Ein Alter Mans Kopff</i>	3 fl
/fol. 216/	
N:° 54: <i>Vnßer liebe Frau mit dem Jeßus Kindl, vnd dem H. Joseph</i>	3 fl
N:° 55: <i>Der Heilige Stephanus</i>	3 fl
N:° 56: <i>Ein Jung mit einer Maußfall</i>	4 fl 30 xr
N:° 57: <i>Ein stuckh mit trinckhgschir vnd einem Paperl</i>	2 fl
N:° 58: <i>Ein Kleines fruchtstückhl</i>	2 fl
N:° 59: <i>Fünff große histori stuckh</i>	44 fl
N:° 60: <i>Ihro May: der Kayßerin Controfet</i>	6 fl
N:° 61: <i>Ihro May: des Kayßers</i>	2 fl
N:° 62: <i>Der König in Hungarn</i>	1 fl
/fol. 216 v/	
N:° 63: <i>Der Ertzherzog</i>	6 fl
N:° 64: <i>Des Mahlers De Harde Controfet</i>	12 fl
N:° Eodem: <i>Ein langes bildt der Dedalus vnd Icarus</i>	1 fl 30 xr
N: 65: <i>Ein anders dergleichen langes bildt mit dem Neptuno vnd Cupidine</i>	1 fl 30 xr
N:° 66: <i>Ein anders der gleichen worauff der Pluto vnd Proserpina</i>	1 fl 30 xr
N:° 67: <i>Ein Kleines fruchtstückhl</i>	3 fl
N:° 68: <i>Ein anders fruchtstückhl</i>	3 fl
N:° 69: <i>Ein anders dergleichen</i>	3 fl
N:° 70: <i>Mehr Eines dergleichen</i>	3 fl
/fol. 217/	
N:° 71: <i>Ein Vesperbildt</i>	2 fl
N:° 72: <i>Ein schlachtstuckh beÿ einer Vestung</i>	12 fl
N:° 73: <i>Der Cato sich den bauch auffschneidend</i>	6 fl
N:° 74: <i>Ein Alter man mit einem Jungen Mägdlein, wie er ihr seine Ducaten weißet</i>	3 fl
N:° 75: <i>Der Bätl Paschi</i>	3 fl

N.º 76: Die Mutter Gottes mit dem Jeßus Kindlein	18 xr
N.º 77: 78: et 79: Dreÿ Alte Herbersteinische Controfeten Jedes Pr: 18: xr	54 xr
N.º 80: Der heilige Hyronimus	30 xr
N.º 81: Der Herbst	2 fl
/fol. 217 v/	
N.º 82: Der Sommer	2 fl
N.º 83: Ein Landtschafft	3 fl
N.º 84: Ein Kerl mit einem Angster vnd Hamben den Bacchum abbildendt	3 fl
N.º 85: Ein Wälscher betler	3 fl
N.º 86: Ein frucht vnd blumben stuckh	1 fl
N.º 87: Ein Alter Philosophus	1 fl 30 xr
N.º 88: Seneca	15 fl

Summa der Schätzung aller Bilder 1236: fl: 54: xr:

StLA, Landrecht, Karton 397, Heft 4

Rubrika »Slike« v zapuščinskem inventarju po Erazmu Frideriku grofu Herbersteinu v gradu Hrastovec

/fol. 370/

/.../

Völlgen Vermögen, Vnd Verlaß, **an der Herrschaft Guettenhaag** /.../

/.../ an der Herrschaft alda in Mayo 1691 [zaključeno 14. julija 1691].

/fol. 377/

Volgen die Gemähl, So alle Numerierter Stechen

Erstlichen in Camineth neben der guldenen Stuben

N.º 1. Ain ouldische Geschiht, worauf die Venus mit Joue Vnd Satyro Verzaihnet Pr: 50 fl

N.º 2. Item ein Pildt, worauff ein beschliesserin mit federgewilt, khuchl vnd garthen sahen 15 fl

N.º 3. St: Sebastianus mit einen weiß bildt, so die pfeillen außzieht Pr: 15 fl

N.º 4. Mehr ein Niederlend: stukh, worauf Zweÿ nakhendte weibs Persohnen mit einer gewissen scheinden allusion 5 fl

/fol. 377 v/

N.º 5. Ain Sizendte schefferin nah dem khupferstich von Jhenfeldt¹ Pr: 3 fl

N.º 6: Item ain bildt worauf etlihe weiblen, vnd einem könig auß den Ouidio opfern Pr: 4 fl

N.º 7. Ain Landtschafft Von wasser farben worauf allerhandt Vieh Pr: 2 fl

N.º 8. Mer ein Stukh worauf ein tügerfarbiges pferdt Verzaichnet Pr: 2 fl

N.º 9. Mehr ein altes weib mit ainer rauhen khapen so Etwas Maculiert Pr: 2 fl

N.º 10. Dan ein Maller Khunst mit Zweÿen khindern nakhendt Pr: 5 fl

¹ Morda so imeli cenilci v mislih Johanna Heinricha Schönfelda (1609–1684), ki je svoja dela pogosto signiral JH Schönfeldt.

/fol. 378/

N:° 11. Vier Bachanallia khindten mit einen hindtl Pr:	3 fl
N:° 12. Die Judith mit dem schwerth in der handt Pr:	15fl
N:° 13. Mehr Bachanallia Khindlen Pr:	3 fl
N:° 14. Ain weibs bildt mit einer schwanen	20 fl
N:° 15. Item ein bluemenstukh Pr:.	7 fl
N:° 16. Martinum Lutter wie er die Canones Verprenth hat Pr:	6 fl
N:° 17. Dan ein nachtstukh mit einer Prunst	7 fl

/fol. 378 v/

N:° 18. Ein Landschafft mit Pauern Verzaichnet	1 fl
N:° 19. Item ain nakhente Venus Pr:	15fl
N:° 20: 21: 22 & 23. Vier bilder die Hystori Von dem Verlohrnen Sohn auf ein stein Pr:	8 fl
N:° 24. Mehr ein fruchtstukh mit haasßen vnd Pluemenwerh Pr:	12 fl
N:° 25. Dan ein Stukh, worauf ein silbergeschmeidt schallen, Vnd trinkhgeschier Verzaichnet Pr:	20 fl
N:° 26: 27: 28: 29 & 30 Fünff ingleichen Von leiden Christi auf khupfer a pr:	7 fl: 35 fl

/fol. 379/

N:° 31. Ein stukh von Poëtischen Hüstorien Pr:	2 fl
N:° 32. Zwey Vögl in Contrafee Pr:	3 fl
N:° 33. Item ain stukh eines alten manß khopf Pr:	2 fl
N:° 34. Ein Khriegs schlächtl Pr:	3 fl
N:° 35. Fehrer ein Polnischer tanz Pr:	2 fl
N:° 36. Ain Landtschafft mit Satyre Pr:	2 fl
N:° 37. Mehr Bächanallia khindlen Pr:	3 fl
N:° 38. Ain bildt worauf Zwey windische Garten roboter Pr:	8 fl
N:° 39. Dan ein stillstehentes stukh mit frichten vnd khrepßen Pr:	3 fl

/fol. 379 v/

N:° 40. Ain stukh eines alten weibs khopf Pr:	6 fl
N:° 41. Item ein Landschafft hollendt: Pauern bey einem Prunen Pr:	3 fl
N:° 42. Ain Seeporten Pr:	5 fl
N:° 43. Mehr ein Landschaft mit Pauern Pr:	4 fl
N:° 44. Fehrer ain stuckh worauff ein tauben Von Pluemenwerh, vnd einer schallen mit erdtpeern Pr:	12fl
N:° 45 Dan ein stukh Von garten frichten Pr:	2 fl

/fol. 380/

N:° 46. Ein weibs bildt mit frichten in einem khörbl Pr:	4 fl
N:° 47. Item ein stukh auf khupfer gemallen worauf Petrus lachrimans Pr:	5 fl
N:° 48. Ain stukh von Vögl Vnd Cedro frichten Pr:	5 fl
N:° 49. & 50. Zwey Landtschafften mit alten gepeuen	8 fl
N:° 51. Ain stukh Von löben vnd Tigern Pr:	9 fl
N:° 52 & 53. Zwey stukh eines mit ainer außblinderung, daß ander eines Pajrischen Tanz	6 fl

/fol. 380 v/

N:° 54 Ain Landtschafft Pr:	2 fl
N:° 55. Item ein stukh v. wolfs Häzen Pr:	3 fl
N:° 56. Ain Landtschafft Von Troja, Anchise et Æenea Pr:	5 fl

N.º 57: Fehres ein feuers Pruest auf dem khupfer	5 fl
N.º 58. Mehr ain Landschafft Pr:	2 fl
N.º 59 et 60 Zwey Landschaften mit einer Seeporten Pr:	4 fl
N.º 61. Ain Contrafee des Khajßers Pr:	1 fl
/fol. 381/	
N.º 62. Ain Meerporten mit Meerschnecken Pr:	3 fl
N.º 63. Item ein wiltschweinhäz Pr:	3 fl
N.º 64. Ain Schüza auf dem Papier Pr:	2 fl
N.º 65. Ferer ein stukh mit Zwey nakhenten weibs Pilder Pr:	3 fl
N.º 66. Mehr ain gehäz Von ainer wiltschwein vnd 4. hundten Pr:	25 fl
N.º 67. Dan ain stukh mit Confect schallen, frichten dan einer Khandl Vnnd träpallier Karten Pr:	5 fl
N.º 68. Ain stuckh mit schwanen wilt Ändten vnd wahtlen	5 fl
/fol. 381 v/	
N.º 69. Ain stuckh mit einem guldenen Pöcher, Mellonen, Margranten vnd anderen frihten Pr:	9 fl
N.º 70 et 71. Item Zwey stukh v. hollend: Pauern	10 fl
N.º 72 et 73. Zwey Landschaften St. Joa: in der wiesten vnnd Pauli ainsüdl Pr:	6 fl
N.º 74. Mehr ein stukh v: außlend: Vögl	8 fl
N.º 75 et 76 Zweyer frauen Pruststikher Pr:	10 fl
N.º 77. Dan ain stukh eines Payrischen manß Vnd weibs khopf Pr.	1 fl
/fol. 382/	
N.º 78. Ain Landschafft Pr:	2 fl
N.º 79. Item ain Contrafee eines alten weibs, so ein Prey essen tueth	6 fl
N.º 80. Ein anders stukh eines alten weibs	4 fl
N.º 81. Mehr ein stukh eines alten Plinten manß vnd khnaben khopfs	12 fl
N.º 82. Satyrus mit Venere Pr:	6 fl
N.º 83. Ain Stukh, worauff ain Spiegl, Wiltprath, sesslen, vnd allerley Pluemen Pr:	20 fl
N.º 84. Dan ein Landtschafft Von wasser farben	4 fl
/fol. 382 v/	
N.º 85. Ain altes weib mit ein Plauen Punt Pr:	10 fl
N.º 86. Der Cupido mit dem Plasßbalkh Pr:	1 fl
N.º 87. Item ein altes weib mit einem Jungen gesellen Pr.	8 fl
N.º 88. Die Susana mit Zwey alten mänern	3 fl
N.º 89. Ein Landschafft Pr.	3 fl
N.º 90. Fehrer, ein großstukh die erbauung des Wäbilonischen thurns Pr.	30 fl
N.º 91. Dan ein altes Romanisch: gebeß Pr:	5 fl
/fol. 383/	
N.º 92. Ain stukh der Prasser in der höllen Pr.	12 fl
N.º 93. Item ein stukh eines weibs Khöpfl Pr.	1 fl
N.º 94. Mehr ein Clains stukh die Susanä auf dem holz Pr.	2 fl
N.º 95: Fehrer ein Pärghementes mit flecken eingelegtes bilt Pr.	1 fl
N.º 96: Dan ein Landtschafft auf den Khupfer Pr.	2 fl
N.º 97. Ain Kopf halb lebt: vnd todt auf dem Kupfer Pr.	3 fl
N.º 98. Ain bilt eines nakhenden weiberls Pr:	4 fl
/fol. 383 v/	

N:° 99. Ain Landtschäffil auf einen stain Pr:	7 fl
N:° 100 Auf Minetur die Stürzung Lucifer Pr:	12 fl
N:° 101. Auf Kupfer die Zerstörung Troÿa Pr:	12 fl
<i>In der gulden Stuben</i>	
N:° 102. Die Enthaubtung St. Joa: mit der Khönigin Æster vnd eines khönig auf dem thron Sizent Pr:	20 fl
<i>In der Pfaffen Stuben</i>	
N:° 103. Ain schlacht Zu pferdt beÿ einem berg in einer Landtschafft Pr:	10 fl
/fol. 384/	
N:° 104. Item Venus bildet mit dem Cupido Vnd einer Morin Pr:	6 fl
N:° 105. Ain stukh worauf früht vnd ain griener Kranz Pr:	7 fl
<i>In grienn Zümmer</i>	
N:° 106. Ain Stuckh eines alten man vnd weibs halten ein flaschen in der handt Pr:	7 fl
N:° 107. Item ein Landtsch: mit alten gebeÿ	2 fl
N:° 108. Mehr ein stukh mit Siben nakhenten khindlen Pr:	6 fl
N:° 109. Ferer ein alt Vätter: Rom: stukh Pr:	6 fl
N:° 110. Dan ain groß Poëtt: stukh	8 fl
<i>/fol. 384 v/</i>	
<i>In der Galleriä</i>	
N:° 111. Ain fruchtstukh von feigen vnd Piern Pr:	4 fl
N:° 112. Item ein Landtschafft mit einer meerporten Pr:	5 fl
N:° 113. Die Parce Pr:	9 fl
N:° 114. Mehr ein fruchtstukh Von weintrauben Pr:	4 fl
N:° 115. Der Moÿses mit den Taflen Pr:	4 fl
N:° 116. Ferer ein Landtschafft Pr:	3 fl
N:° 117. Charitas Romana Pr:	7 fl
N:° 118. Dan ein nahtstukh die Zersterung Troÿa Pr:	10 fl
<i>/fol. 385/</i>	
N:° 119. Ain stukh mit hollend: Pauern Pr:	6 fl
N:° 120. Item ein stukh mit delfinen Pr:	8 fl
N:° 121. Ein groß stukh worauff ein Morin Verzaihet Pr:	10 fl
N:° 122. Mehr ein stukh mit einen Täller worauf ein Stein gemaht	5 fl
N:° 123. Fehrer ein Landtschafft mit einer Meerporten	3 fl
N:° 124. Der Appollo Pr:	2 fl
N:° 125: Ain Zauberin Pr:	4 fl
N:° 126. Dan ein alter geiger mit einen Knaben Pr:	5 fl
<i>/fol. 385v/</i>	
N:° 127: Ein stukh Von Vier hundten die fressen ingewäidt Pr:	6 fl
N:° 128: Die Diana sambt anderen gspänen vnd einen hierdten Pr:	7 fl
N:° 129: Item ain meerporten Pr:	4 fl
N:° 130: Mehr ein Leyerer mit Khinder Pr:	7 fl
N:° 131: Fehrer ein stüllstehentes stukh Von fleischwerh Pr:	4 fl

N.º 132: Die Lucretia Pr:	5 fl
N.º 133: Christuß mit Magdalena Pr:	1 fl
/fol. 386/	
N.º 134: Ain Stukh Von Callerabi Vnd fissollen Pr:	3 fl
N.º 135: St: Hyeronimus in der wiesten auf Holz Pr:	6 fl
N.º 136: Item ain stukh worauff ain Kässl, Kirbes, vnd andere Khreiteren	7 fl
N.º 137: Ain Landtschafft worauff man: und weib auf einen össl reitent Pr:	4 fl
N.º 138: Mehr ein Landtschafft Pr:	4 fl
N.º 139: Ain Landtschafft mit gebrohnem gebeüen Pr:	6 fl
N.º 140: Dan ein todten Khopf vnd ainer Vhr Pr:	5 fl
/fol. 386 v/	
N.º 141: Der windter Pr:	1 fl
N.º 142: Dreÿ Vögl auf den holz Pr:	2 fl
N.º 143: Ain altes Contrafee Pr:	1 fl
N.º 144: Item ein Stukh worauff ein hundert mit einer Khazen vnd Zweÿ hassen Pr:	7 fl
N.º 145: Mehr ein todten khopf auf einen teppich Vnd v: Pluemenwerh Pr:	9 fl
N.º 146: Dan ain alteß Contrafee Pr:	1 fl
N.º 147: 48 & 49 Dreÿ Stukh alß Saturnus Sol et Venus Pr:	12 fl
N.º 150: Der Sommer Pr:	1 fl
/fol. 387/	
N.º 151: Ain hiert mit Khüen vnd schaffen Pr:	3 fl
N.º 152: Item ain Contrafee eines forben reibers Pr:	4 fl
N.º 153: Ainer mit den tabakh pfeiffen Pr:	4 fl
N.º 154: Mehr ain Jäger mit fligwerh Pr:	3 fl
N.º 155: Fehrer ainer mit einen Angster in der handt Pr:	3 fl
N.º 156: Der Fröhling Pr:	1 fl
N.º 157: Ain weib die spünen tueth Pr:	3 fl
N.º 158: Dan ain nahtstück mit einen taubenkhobl	2 fl
/fol. 387 v/	
N.º 159: 60 61 et 62 Vier stukh, alß Mars, Mercurius, Jupiter et Luna Pr:	16 fl
N.º 163. Ain groß fruehtst: worauf allerley frucht mit einen steinren Tisch Pr:	15 fl
N.º 164. Item ein grosse Seeschlacht Pr:.	12 fl
N.º 165 Die Zersterung ainer Statt Pr:	6 fl
N.º 166: Der Hörbst Pr:	1 fl
N.º 167. et 68: Zweÿ hollendische Landtschafften Pr:	6 fl
N.º 169: Ain alter man mit der Prillen Pr:	4 fl
N.º 170: Dan ain hundert mit ein oxen Kopf Pr:	6 fl
/fol. 388/	
N.º 171. Die Zeit vnnd Eitlkheit Pr:	4 fl
N.º 172: Ein stukh worauff ein meyenkhruog Pr:	4 fl
N.º 173: Item ein altes Landtschafft Pr:	3 fl
N.º 174: Mehr ein stukh eines alten weibs khopf Pr:	2 fl
N.º 175: Fehrer eines Mans Khopf Pr:	2 fl
N.º 176: Der Leichnamb Maximilliani Pr:	1 fl
N.º 177. Ain stukh Von Stöhren Vnd Satlzeug Pr:	12 fl
N.º 178 Dan ein stukh warauf ein Khandl Vnd einer fruchtschallen Pr:	4 fl

N:° 179 Ain totten Khopf mit ainer zerbrohen Khörzen Pr: /fol. 388v/	3 fl
N:° 180. Ain Seesturmb gegen einer felßen Pr:	5 fl
N:° 181: Item ein Landtschafft Pr:	6 fl
N:° 182: Die Judith Pr:	1 fl
N:° 183: Ain Weib mit Perlen vmb den hendten Pr:	4 fl
N:° 184. et 85. Zwey Stuckh, alß ein alter Man mit der Sauerprun flaschen, Vnd ein altes Weib mit der rauhen hauben ein glässl in der hant haltendt Pr:	8 fl
N:° 186: Mehr ein stukh mit einer Confect schallen in einer felßen Pr:	4 fl
N:° 187: Dan ein Stukh mit 3. todten Khöpf und Painern Pr: /fol. 389/	5 fl
N:° 188: Ain Moscouitische Mappa Pr:	12 fl
N:° 189: Item ein Sakh pfeiffer Pr:	2 fl
N:° 190: Mehr ein schallmeÿ pfeiffer Pr:	2 fl
N:° 191: et 92 Zwey stukh eines alten weibs mit einer Puten, vnd eines alten manß mit der Khräpßen Pr:	8 fl
N:° 193: Ain altes Contrafee Pr:	1 fl
N:° 194: Die nakhendte Magdallena Pr:	3 fl
N:° 195: Ein Nakhentes weiberl Pr:	3 fl
N:° 196: Dan ein stukh worauf ein kämpflueter mit nahtzeüg Pr: Eodem numero ein Landtschäftl Pr:	3 fl 2 fl
/fol. 389 v /	
In der Pösßniz Stuben	
N:° 197: Der dauidt mit dem Galliardt Khopf Pr:	5 fl
N:° 198: Item ein meerporten Pr:	8 fl
N:° 199: Ain grosse alte shlacht Pr:	9 fl
N:° 200: Mehr ein stukh eines Püber Pr:	3 fl
In dem Zümmer darbey	
N:° 201: Contrafee Herrn Gündter von Herberstein beÿ seinen Manlichen Alter	
N:° 202. Contrafee der frauen Gräffin von Hallweill gebohrnen Graffin v: Herberstein /fol. 390/	
N:° 203: et: 4. Zwey alt Vätter: man Vnd weibs Contrafee in ganzer stättur	
N:° 205: Contrafee der freÿllen Johanna Graffin von Herberstein	
N:° 206: Contrafee des gewesten Büschoffen zu Wienn H: Graffen Prenier in ganzer Stattur	
N:° 207: &: 8 Contrafee des Herren Graffen von Wertenberg, Vnd seiner frauen Gemählin Gebohrnen Graffin v: Herberstein	
N:° 209: Contraffee freÿllen Gräffin Von Herberstein Nambens Constantia	
N:° 210: &: 11: Zwey Vnbekhandte Contrafee eines man vnd weibs Persohn /fol. 390 v/	
N:° 212: Contrafee der freÿllen Sabina Isabella Graffin Von Herberstein.	
N:° 213: Contrafee der freÿllen Eua Elisabeth Graffin Von Herberstein.	
N:° 214: Contrafee herrn Errasimi Friderih Graffen von Herberstein.	
N:° 215: &: 16. Contrafee H: Gündter Von Herberstein in seiner Manliher Alter sambt seiner frauen Ge- mählin.	

- N.º 217: Contrafe frauen Annæ Reginæ Gräffin von Herberstein gebohrnen Gräffin Preinerin.
 N.º 218: Contraffe einer Graffin Rindtsmaullin.
 N.º 219: Contrafee H: Wolff Erasimi Graffen Von Herberstein.
 /fol. 391/
 N.º 220: Contrafee H. Franzen Graffen Preiner.
 N.º 221: Contrafe des herrn Joh: Phillippen Graffen Preiner.
 N.º 222: Contrafe des herrn Cardinallen Graffen Von Harrach, gewesten Erzpüschoffen zu Praag in gan-
 zer Stättur.

In des herrn Graffen See: seinen Zümmer.

- N.º 223: Ain hollendt: Pauer haltent einen Schunkhen in der handt 4 fl
 N.º 224: Ein stukh eines Prustbildt Jesus Vnd Maria 6 fl
 N.º 225: Item ein stukh eines alten Weibß mit allerley fliglwerh 4 fl

/fol. 391 v/

In dem Saall

- N.º 226: usque ad Num: 236 inclusive: Vndterschidlihe ablanglete figurn a pr: 2 fl 22 fl
 N.º 237: Item ein stukh mit frauen Zümmer die spüllen Pr: 2 fl
 N.º 238: Ein Mohr mit einen Papagey Pr: 2 fl
 N.º 239: Die Cyræ mit dem Satyro Pr: 2 fl
 N.º 240: Ein Landtschafft Pr: 2 fl
 N.º 241: Dan ein nahtstuckh Pr: 1 fl

/fol. 392/

In der frauen Graffin See: Zümmer

- N.º 242: Die Cleopetra Pr: 2 fl
 N.º 243: Ein Landtschafft mit einer Pruggen Vnd wasserfahl Pr: 6 fl
 N.º 244: Item ein Pluemenst: Pr: 5 fl

In der Taffl Stuben

- N.º 245: Ain stukh eines Koch vnd Köhin mit allerley gflügl Vnd speiß sahen Pr: 7 fl
 N.º 246: Dan ein Stukh von Püxenen Vnd fuxen Jagt Pr: 5 fl

/fol. 392 v/

- N.º 247: Ain alter Phillosophus hinter ihme der todt Pr: 6 fl
 N.º 248: Item ein Zügeinerin mit 3 khinder 6 fl
 N.º 249: Mehr ein Grosse alte schlacht Pr: 12 fl

In der Cappellen

- N.º 250: St: Regina mit einer guldenen Rammen eingefast Pr: 15 fl
 N.º 251. St: Erasmus in der gulden Ramen Pr: 15 fl
 N.º 252. St: Magdallena Pr: 2 fl
 N.º 253: &: 54. Zwey Pluemenst: Pr: 3 fl

/fol. 393/

- N.º 255: St: Maria Maiora Pr: 2 fl
 N.º 256: et 57: Zwey auf Glasß gemahlen bluemstüchl Pr: 3 fl
 N.º 258: St: Antoni bildt Pr: 1 fl

N:° 259: Ein Landtschäfftl mit einem ainßidler Pr:	1 fl
N:° 260: 61. et 62. Dreÿ Khleine stukh, auf ieden St: ein Vogl Verzaihnet Pr:	1 fl
/fol. 393 v/	
In Cäminet	
Beÿ der gulden Stuben ßeint in ainem Casten allerhandt Wax Passierte Pülder vnd Stättuen	
Ein Schlacht Von Wax Passiert raptus Sabinorum Pr:	100 fl
Item ein Palbierer von wax Possiert, der einem patienten den funtanell aufsetzt Pr:	5 fl
Meher ain altes weib von wax passiert Pr:	3 fl
St: Hyeronimus von Wax Possiert Pr:	4 fl
Ein Nakhent Weib mit 2 Khnäblen von Wax Possierth Pr:	6 fl
Dreÿ Stukh in Wax Possiert, als Cupido, Diana: Vnd ein anders Nakhentes bilt, so was daruon Zerbrohen zusamben	5 fl
/fol. 394/	
Ain Khleines Landtschäfftl auf ainen Khupfer Plätl	3 fl
Item ein St. Von Lapis Lasaro in einer schülhkhrodten Ramen ein gefast Pr:	40 fl
St. Erasmus in holz geschnidten Pr:	12 fl
Mehr fünff stukh in holz geschnidten Zusamben.	14 fl
Fehrer ain Stukh in Puxpaumen holz geschnidten, alß Bachanallien mit Khindlen vnd dem Satyiro	15 fl
Zweÿ stuckh in Puxpaumb geschnidtene, Vralte Jagereÿ Zusamben	30 fl
Ain khleines Landtschäfftl auf ein glasß gemahllen	1 fl
Die flucht in Eggibten in Perlmueten gemahllen mit einen Sülbernen Rämbl Goldtschmidt arbeith	12 fl
/fol. 394 v/	
Der Verlohrne Sohn in einem Stein außgehaut, so schon obenher waß daruon Zerbrohen Pr:	10 fl
Zweÿ Haidnische Khopf, von stein in schwarzen Ramen Zusamben Pr:	10 fl
Acht in Stein außgehaute Khöpf Zusamben Pr:	4 fl
Zweÿ helffenbainene Khindlen auf schwarzen Poßämentl zusamben Pr:	6 fl
Neun Allabasterne Stättuen auf Postamentlen Zusamben Pr:	9 fl
Item ein grosse Stättuen von Metthall mit dem Säbl yber dem Khopf haltent Pr:	30 fl
Mehr ain Stättuen von Mettall mit dem Säbl abwerts in der handt Pr:	20 fl
/fol. 395/	
Ain Mohren Khopf in Metthall gefast Pr:	10 fl
Item ain weibs Khopf auf einen Postamentl in Methall Pr:	10 fl
Mercurius in Metthall vnd Vergult Pr:	6 fl
Ain Mettallenes Khindl auf Postamentl Pr:	2 fl
Fehrer ein Mettallene Lampen in formb eines Khopf Pr:	2 fl
In dissem Camineth neunn khleine Spiegl mit Vergoldten Rämblen a pr: 45 xr:	6 fl 45 xr
Dan ein Tisch von Florentinistein Pr:	20 fl

Picture Collections of the Counts of Herberstein

The Collection of Erasmus Friedrich Count of Herberstein

Summary

The article constitutes the first part of a study on picture collections of the Counts of Herberstein in their Styrian residences between the second half of the 17th and the end of the 18th century. Based on archival sources and preserved paintings, it comprises an in-depth analysis of the structure of the art collection of Erasmus Friderich, Count of Herberstein, (1631–1691) in his Hrastovec castle (Germ. *Gutenhag*) near Lenart, and his town palace in Graz. The analysis is performed in the context of early modern (Central) European collecting trends, offer and demand on the local art market, display of paintings, the hierarchy of genres and with regards to the function and reception of individual paintings in the collections and their material value as compared with other artworks and objects in his assets.

Hrastovec Castle near Lenart was owned by the Herbersteins from the early 1480s until World War II, with the exception of the years between 1802 and 1908, when it was in the possession of the Pauer family, and between 1908 and 1915, when its owner was Arthur Kottas von Heldenberg. Its collection of paintings, which is now in the Regional Museum Maribor and the Regional Museum Ptuj-Ormož is, according to our current knowledge, simultaneously the best documented and one of the most well preserved Baroque collections in Slovenian part of Styria.

The majority of preserved paintings from the Hrastovec collection depict secular subject matters. In addition to portraits, these are mostly still lifes, landscapes and genre scenes. The majority of the surviving material was acquired by Erasmus Friedrich, Count of Herberstein, who inherited the Hrastovec estate after his father Günther, Baron of Herberstein (1594?–1655). Several paintings, which have survived until today, however, were acquired by the subsequent castle owners. The partial reconstruction of the collection can be made based on painting records in Erasmus Friedrich's probate inventories, which are now kept in Steiermärkisches Landesarchiv Graz.

The objects listed in the Graz inventory testify to the luxuriant furnishings of Erasmus Friedrich's town palace. Besides a good amount of money, pieces of jewellery to the value of 1990 florins and embellished pieces of clothing, the splendour of his town residence is reflected in the records of furniture and carpets. In addition to paintings, the count's interest in art can be seen from the titles of some of the books in his library.

There were 94 paintings listed in the count's palace in Graz with the summed value of 1236 florins and 54 kreuzers. Most of them were of secular subject matter. The highest valued painting in the collection was "Ein Original vom Rubens" estimated at 900 florins. Due to the lack of information in the description, its contents remain unknown, which prevents us from comparing it to preserved and documented works by Rubens. Rubens' painting in Erasmus's collection is, with the value of 900 florins, one of the most highly priced paintings in the documented Styrian probate inventories.

Erasmus Friedrich's collection in Hrastovec, which was listed in the second inventory, included more than 300 paintings and around fifty small sculptures and reliefs, and was thus larger than the one in Graz. Relatively detailed references to the contents of the listed paintings enable us to identify a large part of the preserved painting legacy of the Herberstein counts in the regional museums in Maribor and Ptuj.

Thus, in the descriptions of paintings in the Hrastovec inventory we can identify *The Martyrdom of St Sebastian* by Georg Abraham Puechl (Regional Museum Ptuj-Ormož), and a number of paintings from the collection of the Regional Museum Maribor: *Still Life with Birds*, *Still Life with a Golden Cup*, *Hounds Attacking a Wild Boar*, *Bird Concert* by Jan Fyt, *A Hound with an Ox Head* by Frans Snyders, *The Tower of Babel*, *Dogs Devouring a Game*, *Still Life with Game*, *Dog and Cat*, a series of four still lifes by Peter van Kessel and a kitchen scene, which was, as we can read from the signature, depicted by Michael

Bechtel at Hrastovec Castle in 1663. Erasmus Friedrich's cabinet functioned as a *Kunstkammer*, in which, in addition to paintings, he kept small sculptures, reliefs and other *artificialia*. In his collection, two small bronze sculptures can be identified which are now in Alte Galerie of the Universalmuseum in Graz.

Despite more general references or slight deviations in descriptions, individual inventory records can perhaps be associated with some other works from the preserved Herberstein legacy, including a large canvas of the sleeping Diana with nymphs, subsequently incorporated in the ceiling of the large hall at Hrastovec Castle, as well as *A Spirit Seller* (Regional Museum Maribor) and *Kitchen Scene* (Regional Museum Ptuj Ormož).

Erasmus Friedrich Herberstein was highly interested in Netherlandish painting. In addition to the "Rubens' original" and a portrait of painter De Harde in his Graz collection, a series of still lifes by Peter van Kessel, two artworks by Frans Snyders and Jan Fyt at Hrastovec, many other records speak in favour of his preferences for Netherlandish art. In his collection there were numerous genre tronies, *vanitas* still lifes, low-life genre scenes, and, of course, a number of paintings marked with adjectives *holländisch* or *niederländisch*.

Erasmus Friedrich's collection of paintings in Hrastovec Castle, which was acquired gradually over decades, must also have been highly valued by the subsequent owners of the castle, who kept its core and only added new artworks. Despite the change of owners, a relatively large part of the collection survived until today and is now considered one of the best kept Baroque collections in Styria.

APPARATUS

IZVLEČKI IN KLJUČNE BESEDE

ABSTRACTS AND KEYWORDS

Matjaž Ambrožič

Pregled predjožefinskih bratovščin na slovenskem Štajerskem

Pregled predjožefinskih bratovščin na slovenskem Štajerskem je prvi te vrste in zato ni popoln oziroma zaključen. Obsega v virih in literaturi izpričane bratovščine, ki so delovale od konca 13. stoletja do ukinitve leta 1783. Na podlagi liturgične hierarhije patrocinijskih naslovov lahko bratovščine razvrstimo v osem glavnih skupin s podskupinami. Zgodovinarjem in umetnostnim zgodovinarjem bo pregled v pomoč pri preučevanju bratovščin in vrednotenju njihovega vpliva na različnih področjih cerkvenega in družbenega življenja.

Ključne besede: bratovščine, Spodnja Štajerska, slovenska Štajerska, jožefinske reforme

Matjaž Ambrožič

The Register of Pre-Josephinist Confraternities in Slovenian Styria

The register of pre-Josephinist confraternities in Slovenian Styria is the first of its kind and therefore not yet complete or concluded. It comprises all confraternities active from the 13th century up to their abolishment in 1783, whose existence is testified to in both archival sources and in literature. According to the liturgical hierarchy of their patrons' titles, the confraternities are sorted into eight principal groups with subgroups. The register will be of help to historians and art historians in studying confraternities and in evaluating their impact upon different fields of ecclesiastic and social life.

Keywords: confraternities, Lower Styria, Slovenian Styria, Josephinism

Nadja Gnamuš

Temne iluminacije. O črnih slikah Sandija Črveka

Sandi Črvek (1960) s svojo neobičajno fascinacijo nad črno v slovenskem prostoru zavzema posebno mesto. Monokromno črno sliko, ki jo je razvil po letu 1989, kot osrednji del svojega opusa raziskuje in razvija tudi danes. To je bila odločitev za skrajni slikarski redukcionizem, ki ni naravnani zgolj k epistemološki analizi, temveč vzpostavlja novo ontologijo slike, ki odpira široko fenomenološko in vsebinsko polje. Črna v njegovem slikarstvu ni simbol ali koncept, ampak nastopa predvsem kot snov metaumetnosti, ki teži k skoraj filozofskemu iskanju počel in mehanizmov bivajočega. K ontološki poziciji Črvekovskega slikarstva lahko pristopimo prek koncepta gube, ki ga je izoblikoval Gilles Deleuze v svoji istoimenski filozofski razpravi.

Ključne besede: črna, svetloba, relacionalnost, guba(nje), optična taktilnost, praznina, dvojnosti

Nadja Gnamuš

Illuminating Darkness. Reflections on Sandi Črvek's Black Paintings

Sandi Črvek (1960), with his uncommon fascination for black, occupies a special place in Slovenian painting. He has insisted on black monochromes since 1989, when he developed his characteristic black painting. This was a radical decision for the reduction of pictorial means, which aimed not so much for the epistemological analysis of the formal properties of painting as it established a new ontology of painting, thus opening up a wide phenomenological and interpretative field. Črvek is not concerned with black as a symbol or a concept, but rather as a meta-substance of art, which approaches an almost philosophical investigation of the fundamental principles and constitution of the existing. The ontological position of Črvek's painting can be explained in terms of the fold; the concept developed by Gilles Deleuze in his philosophical discussion of the same name.

Keywords: black, light, relationality, fold(ing), optical tactility, emptiness, dualities

Renata Komić Marn*Korespondenca med Karlom Strahlom in Antejem Gabrom*

Prispevek vsebuje komentiran prepis dvanajstih pisem iz korespondence med Karlom pl. Strahlom (1850–1929), lastnikom starološke umetniške zbirke, in Antejem Gabrom (1883–1954), škofjeloškim publicistom in zbiralcem starin. Njuni dopisi so zanimivi viri podatkov, ki dopolnjujejo naše poznavanje razmer na področju umetnostne zgodovine na Slovenskem v prvih desetletjih 20. stoletja in osvetljujejo ozadje nastajanja ene najpomembnejših razstav starejšega slikarstva na Slovenskem, Zgodovinske razstave slovenskega slikarstva leta 1922.

Ključne besede: Karl Strahl (1850–1929), Ante Gaber (1883–1954), korespondenca, umetniške zbirke, slovensko slikarstvo, razstave

Renata Komić Marn*The Correspondence of Karl Strahl and Ante Gaber*

The paper comprehends transcriptions and commentaries of twelve letters from the correspondence between the owner of the Stara Loka art collection Karl von Strahl (1850–1929) and Škofja Loka publicist and art collector Ante Gaber (1883–1954). The letters reveal themselves as interesting sources of information which complement our knowledge about art history in Slovenia in the first decades of the 20th century and shed light upon the early stages of one of the most important exhibitions of Slovenian painting, held in Ljubljana in 1922.

Keywords: Karl Strahl (1850–1929), Ante Gaber (1883–1954), correspondence, art collections, Slovenian painting, exhibitions

Tina Košak*Slikarske zbirke grofov Herberstein. Zbirka Erazma Friderika Grofa Herbersteina v gradu Hrastovec in v Gradcu*

Članek je prvi del študije o slikarskih zbirkah grofov Herberstein v njihovih rezidencah na Štajerskem med sredino 17. in koncem 18. stoletja. V njem je na podlagi znanih arhivskih virov (zlasti lastnikovega zapuščinskega inventarja) na eni in ohranjenega gradiva v zbirkah Pokrajinskega muzeja Maribor in Pokrajinskega muzeja Ptuj-Ormož na drugi strani podana podrobnejša analiza strukture zbirke Erazma Friderika grofa Herbersteina (1631–1691) v gradu Hrastovec pri Lenartu in v njegovi mestni rezidenci v Gradcu v širšem kontekstu (srednje)evropskega zbirateljstva ter sočasne ponudbe in povpraševanja na lokalnem trgu, hkrati pa tudi z vidikov razporeditve slik po prostorih, zastopanosti posameznih ikonografskih zvrsti, njihove vloge in recepcije v zbirkah ter njihove materialne vrednosti v odnosu do drugih umetnin in drugih predmetov v zapuščini.

Ključne besede: zbirateljstvo, slikarstvo, 17. stoletje, zapuščinski inventarji, vrednosti slik, Erazem Friderik grof Herberstein (1631–1691), Hrastovec, Gradec

Tina Košak*Picture Collections of the Counts of Herberstein. The Collection of Erasmus Friedrich Count of Herberstein*

The article is the first part of a study on picture collections of the Counts of Herberstein in their Styrian residences between the second half of the 17th and the end of the 18th century. Based on archival sources (ie. mostly probate inventories) and preserved paintings in museums in Maribor and Ptuj, it comprises an in-depth analysis of the structure of the art collection of Erasmus Friedrich Count of Herberstein (1631–1691) in his Hrastovec castle (Germ. Gutenhag) near Lenart, and in his town palace in Graz. The collection, which included more than 300 paintings, is discussed in the context of early modern (Central) European collecting trends, display practices of paintings, the hierarchy of genres and with regards to the role and reception of individual paintings in the collections and their material value as compared with other artworks and objects in his assets.

Keywords: collecting, painting, 17th century, probate inventories, price values, Erasmus Friedrich Count of Herberstein (1632–1691), Hrastovec Castle, Graz

Ana Lavrič

Slovenski »panteon« v Slomškovih Drobčinah in pri Novi Cerkvi

Slomšek je narodno zavest spodbujal tudi s populariziranjem t. i. domačih svetnikov, kot so Maksimilijan Celjski, Viktorin Ptujski, Mohor in Fortunat, Modest, Virgil, Ciril in Metod, Ema Krška, Liharda s Kamna idr. Poskrbel je za objavo njihovih življenjepisov in podob, ki so se zvrstile na naslovnica *Drobčin* v letih 1847–1858 (od risarjev predlog zanje so znani Jožef Reiterer, Viljem Lichtenegger in Ignacij Župan). Jeklorezne upodobitve so bile idejno in deloma tudi formalno izhodišče fresk, ki jih je v župnijski cerkvi sv. Lenarta pri Novi Cerkvi leta 1886 naslikal Jakob Brollo. Ikonografski program za skupino domačih svetnikov, ki nastopajo kot nebeška falanga v bran vseh (zlasti pa štajerskih in koroških) Slovencev in slovenstva, je zasnoval tamkajšnji narodnozavedni župnik Lavoslav Gregorec.

Ključne besede: slovenski svetniki, sv. Maksimilijan Celjski, sv. Viktorin Ptujski, sv. Mohor in Fortunat, sv. Modest, sv. Virgil, sv. Ciril in Metod, sv. Ema Krška, sv. Liharda s Kamna, Jožef Reiterer, Viljem Lichtenegger, Ignacij Župan, Drobčnice, Nova Cerkev, Anton Martin Slomšek, Lavoslav Gregorec

Franci Lazarini

»Začeti pa moramo na vsak način že letos, sicer lahko naredimo križ čez novo cerkev.« O neuresničeni gradnji nove cerkve sv. Magdalene v Mariboru

Naraščanje števila vernikov v župniji sv. Magdalene v Mariboru, tedaj največji župniji lavantinske škofije, je na prelomu 19. v 20. stoletje pripeljalo do pobude za izgradnjo nove cerkve ali povečavo obstoječe. Projekt je kar nekaj desetletij zaposloval magdalenske župnike, zlasti Antona Stergarja, in je zamrl šele z drugo svetovno vojno in cerkveni gradnji nenaklonjenim časom po njej. V skoraj štirih desetletjih je bilo predlaganih več načrtov za novo sakralno stavbo, delno ali v celoti so ohranjeni projekti arhitektov Hansa Pascherja, Jožeta Plečnika (in Franceta Tomažiča), Ivana Vurnika ter Maksa Czeikeja. Prispevek obravnava ohranjene načrte ter na podlagi arhivskih virov in zapisov v dnevnem časopisu podaja pregled dogodkov od prvih pobud za novo cerkev konec

Ana Lavrič

The Slovenian 'Pantheon' in Slomšek's Almanac Drobčnice and in the Church at Nova Cerkev

Anton Martin Slomšek, Bishop of Lavant (Maribor), stimulated national consciousness also by popularizing the so-called home saints, such as Maximilian of Celeia, Victorinus of Poetovio, Hermagoras and Fortunatus, Modestus, Virgilius, Cyril and Methodius, Hemma of Gurk, Lihardis of Stein etc. He attended to publish their biographies and images which appeared on the frontispieces of *Drobčnice* in the years 1847–1858 (of the authors of drawings, Jožef Reiterer, Viljem Lichtenegger and Ignacij Župan are known). These steel engravings were the ideational and partly also formal origin for the frescoes, painted in 1886 in the parish church at Nova Cerkev by Jakob Brollo. The iconographic programme for the assembly of home saints, acting as a heavenly phalanx in defence of all (and especially Styrian and Carinthian) Slovenians and of Slovenianship, was made by the nationally minded parish priest Lavoslav Gregorec.

Keywords: Slovenian saints, St Maximilian of Celeia, St Victorinus of Poetovio, Sts Hermagoras and Fortunatus, St Modestus, St Virgilius, Sts Cyril and Methodius, St Hemma of Gurk, St Lihardis of Stein, Jožef Reiterer, Viljem Lichtenegger, Ignacij Župan, Drobčnice, Nova Cerkev, Anton Martin Slomšek, Lavoslav Gregorec

Franci Lazarini

"By all means we must start this very year, or else we can give the new church up as lost." About the Unrealised Building of the New St Magdalene's Church in Maribor

On the threshold of the 20th century, the growing number of worshippers in the Maribor parish of St Magdalene, the then largest parish in the Lavantine diocese, had led to the initiative of building a new church or amplifying the existing one. For several decades the project occupied the Magdalene parish priests, especially Anton Stergar, and died away only with the start of World War II and the post-war era, which was unfavourable for building churches. In almost four decades several projects for the new sacred building were proposed; projects by architects Hans Pascher, Jože Plečnik (together with France Tomažič), Ivan Vurnik and Maks Czeike are preserved either in part or in their entirety. The article deals with the preserved plans and, based on archival sources and

19. stoletja do razpustitve gradbenega društva po drugi svetovni vojni. Posebej je izpostavljena vloga župnika Stergarja, zlasti njegov odnos do posameznih načrtov pa tudi njegova domnevna krivda za neuspeh projekta.

Ključne besede: Maribor, cerkev sv. Magdalene, cerkvena arhitektura, pozni historizem, modernizem, Hans Pascher, Jože Plečnik, France Tomažič, Ivan Vurnik, Maks Czeike, naročništvo, Tomaž Rožanc, Anton Stergar, Mihael Napotnik, Andrej Karlin

notices in the daily press, brings a survey of the occurrences from the first initiatives for a new church at the end of the 19th century up to the dissolution of the building committee after World War II. The role of the parish priest Stergar is particularly exposed, especially with regard to his attitude towards individual designs as well as his supposed responsibility for the failure of the project.

Keywords: Maribor, St Magdalene's church, church architecture, late historicism, modernism, Hans Pascher, Jože Plečnik, France Tomažič, Ivan Vurnik, Maks Czeike, commissioning, Tomaž Rožanc, Anton Stergar, Mihael Napotnik, Andrej Karlin

Barbara Murovec

*»Skratka, kadrovska vprašanje je dokaj težko ...«
Drobci o političnem vplivu na umetnost in umetnostno zgodovino v Sloveniji*

Vpliv politike in državne ideologije na umetnostno zgodovino je v evropskih državah, ki so imele v 20. stoletju enega od totalitarističnih sistemov, v zadnjih desetletjih predmet številnih raziskav. V Sloveniji je bilo nekaj korakov narejenih predvsem pri raziskovanju vpliva na umetnost, skoraj nič pa na področju preučevanja umetnostne zgodovine in njenih nosilcev, ki so v drugi polovici 20. stoletja oblikovali stroko in generirali odnos družbe do umetnosti. Iz ohranjenih zapisnikov partijskih komisij in drugega gradiva lahko razberemo, da je šlo pri izgradnji nove države in novega človeka po letu 1945 za bistveno več kot zgolj za omejevanje ustvarjalnosti. Politika ni le nadzirala stanja, temveč ga je tudi na novo vzpostavljala, in sicer tako na področju umetnosti kakor tudi umetnostne zgodovine in likovne kritike. Branje, zanikanje in nepoznavanje (družbenopolitičnih) kontekstov, ki so (so)oblikovali umetnostno zgodovino, je še vedno močno prisotno v slovenskem prostoru, čeprav bi kritična analiza zgodovine stroke pomembno prispevala k njenemu metodološkemu razvoju.

Ključne besede: kulturna politika po 1945, umetnostna zgodovina in politika, umetnost in politika, Stane Kregar, France Stele, Boris Zihlerl

Barbara Murovec

*“Anyway, the question of personnel is rather difficult ...”
Some Observations on Political Influence on Art (History) in Slovenia*

Over the last few decades, the influence of politics and state ideology on art history has been the subject of numerous studies in those European countries ruled in the 20th century by totalitarian systems. In Slovenia, some steps have been taken in this direction, especially with regards to research into the influence of politics on art; almost nothing has been done, however, in the field of researching the history of art history itself and the figures within it who, in the second half of 20th century, shaped the discipline and generated society's attitude towards art.

The surviving Communist party archival documents and other material reveal that the building of the new state and the new man after 1945 amounted to much more than just the restraining of creative freedom. Politics not only controlled the situation, they re-established it, in the artistic field as well as in art history and art criticism. Obliteration, denial and ignorance of the (socio-political) contexts, which had (co-)shaped art history, are still overwhelmingly present in Slovenia, but a critical analysis of the history of the discipline would make a significant contribution to its methodological progress.

Keywords: cultural policy after 1945, art history and politics, art and politics, Stane Kregar, France Stele, Boris Zihlerl

Katarina Šmid

Fragment pripovednega reliefa na grobnici Spektatijev v Šempetru. Epizoda zgodbe o Orestu in Ifigeniji na Tavridi ali Toantov dokončni poraz na otoku Sminta?

Prispevek obravnava edini nerazloženi relief na edikulni grobnici rodbine Spektatijev v Šempetru v Savinjski dolini. Na podlagi primerjave z upodobitvami Orestove zgodbe v kamniti plastiki in upošteva ohranjenost, a v likovno tradicijo ne vselej preneseno literarno izročilo, se ponujajo možnosti razlage prizora kot Piladovo reševanje Oresta, ki ga je ob prihodu na Tavrido popadla norost, boj Oresta oziroma Pilada s Tavrijci pred Artemidinim svetiščem, Orestov uboj Ajgista in Klitajmestre v Argosu ali kot smrt tavrijskega vladarja Toanta na otoku Sminta.

Ključne besede: Šempeter v Savinjski dolini, Celeja, Norik, edikulna grobnica Spektacijev, Orest, Ifigenija, Pilad, Tavrida

Katarina Šmid

The Fragmentary Narrative Scene from the Tomb of Spectatii at Šempeter. An Episode of the Story of Orstes and Iphigenia among the Taurians or the Final Demise of King Thoas on the Island of Sminthe?

The article discusses the only relief on the funerary aedicula of Spectatii at the Roman necropolis at Šempeter in the Valley of Savinja, which is yet to be interpreted. Regarding the depictions of Orestes myth on stone reliefs on one side, as well as the accounts in primary classical sources on the other, the scenes of Pylades saving Orestes, the combat of Orestes or Pylades against the Taurians in front of an Artemis' shrine, the murder of Aigisthos and Clytaimestra in Argos or the death of Thoas on the island of Sminthe, are all taken into consideration.

Keywords: Šempeter in the Valley of Savinja, Celeia, Noricum, funerary aedicula of Spectatii, Orestes, Iphigenia, Pylades, Tauris

SODELAVCI CONTRIBUTORS

Doc. dr. Matjaž Ambrožič
Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani
Poljanska cesta 4
SI-1000 Ljubljana
matjaz.ambrozic1@guest.arnes.si

Dr. Ana Lavrič
Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta
ZRC SAZU
Novi trg 2
SI-1000 Ljubljana
lavric@zrc-sazu.si

Doc. dr. Nadja Gnamuš
Gimnazija Jožeta Plečnika
Šubičeva ulica 1
SI-1000 Ljubljana
nadjagnamus@gmail.com

Doc. dr. Franci Lazarini
Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta
ZRC SAZU
Novi trg 2
SI-1000 Ljubljana
lazarini@zrc-sazu.si

Renata Komić Marn
Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta
ZRC SAZU
Novi trg 2
SI-1000 Ljubljana
renata@zrc-sazu.si

Doc. dr. Barbara Murovec
Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta
ZRC SAZU
Novi trg 2
SI-1000 Ljubljana
BaMurovec@zrc-sazu.si

Dr. Tina Košak
Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta
ZRC SAZU
Novi trg 2
SI-1000 Ljubljana
tkosak@zrc-sazu.si

Dr. Katarina Šmid
Univerza na Primorskem
Fakulteta za humanistične študije
Titov trg 5
SI-6000 Koper
katarina.smid@fhs.upr.si

VIRI ILUSTRACIJ

PHOTOGRAPHIC CREDITS

Nadja Gnamuš

1, 4–5: osebni arhiv Sandija Červeka.

2–3, 6–8: *Sandi Červek. Slike in risbe 1985–2011*, Ljubljana 2012.

Tina Košak

1: © Pokrajinski Muzej Ptuj Ormož (foto: Boris Farič).

2–17: © Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta ZRC SAZU, Ljubljana (foto: Andrej Furlan).

Ana Lavrič

1–11: *Drobtinice*, 1847–1858.

12–14: *Djanje Svetnikov Božjih*, Gradec 1853–1854.

15, 19–20: © Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta ZRC SAZU, Ljubljana (foto: Ana Lavrič).

16: *Hl. Rupert von Salzburg*, Salzburg 1996.

17–18, 21–23, 25–36: © Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta ZRC SAZU, Ljubljana (foto: Andrej Furlan).

24: A. Žigon, *Cerkveno stensko slikarstvo*, Celje 1982, dopolnil Andrej Furlan.

Franci Lazarini

1–3: © Steiermärkisches Landesarchiv Graz.

4–8: © Muzeji in galerije mesta Ljubljane, Plečnikova zbirka.

9: *Ilustrirani Slovenec*, 35, 1925.

10: F. Lazarini.

Barbara Murovec

1: *Stane Kregar. Retrospektivna umetnostna razstava*, Ljubljana 1950.

2: *Stane Kregar. Stalna zbirka poklonjenih del*, Ljubljana 1996 (foto: Ljubo Struna).

3: *Stane Kregar. Stalna zbirka poklonjenih del*, Ljubljana 1996.

4–5: © Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta ZRC SAZU, Ljubljana.

6: F. Stele, *Slovenski slikarji*, Ljubljana 1949.

Katarina Šmid

1: J. Klemenc, V. Kolšek, P. Petru, *Antične grobnice v Šempetru*, Ljubljana 1972.

2, 5: K. Šmid.

3–4, 7, 9, 12: R. Bielfeldt, *Orestes auf römischen Sarkophagen*, Berlin 2005.

6: G. Koch, *Die mythologischen Sarkophage. Meleager*, Berlin 1975.

8: © Muzej Vojvodine, Novi Sad.

10: Franci Lazarini.

11: J. H. Oakley, *Die attischen Sarkophage. Andere Mythen*, Berlin 2011.

13: *Muzejski vjesnik*, 9, 1986.

